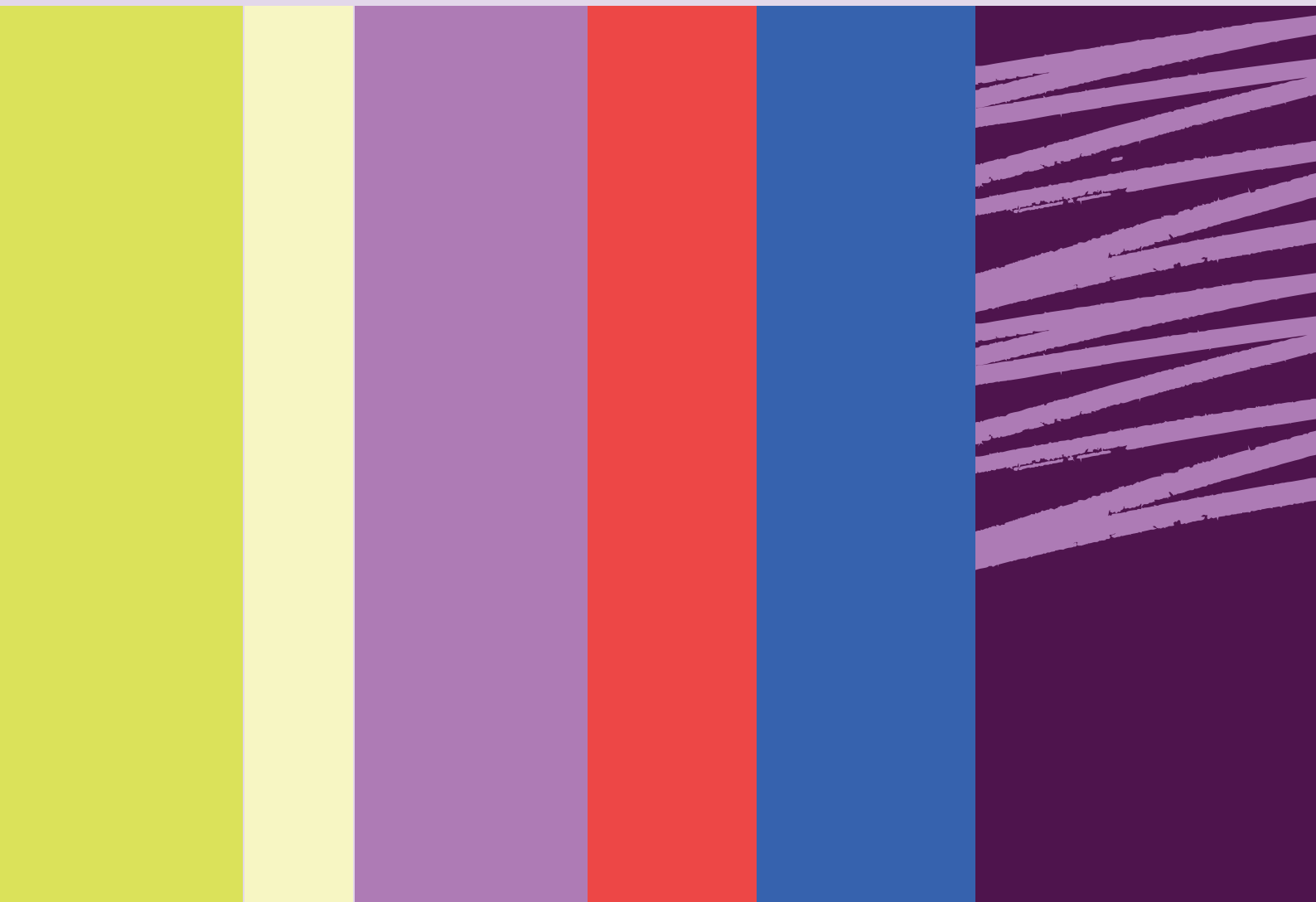

Doorbreek de patronen

Handelingskader en handelingsruimte
voor professionals van lokale teams en
regionale veiligheidsteams

Dit handelingskader is een dialoogversie die in 2026 in de praktijk wordt getoetst en doorontwikkeld. Vaststelling van het handelingskader vindt naar verwachting eind 2026 plaats. Reacties zijn van harte welkom en dragen bij aan de verdere ontwikkeling van dit kader!

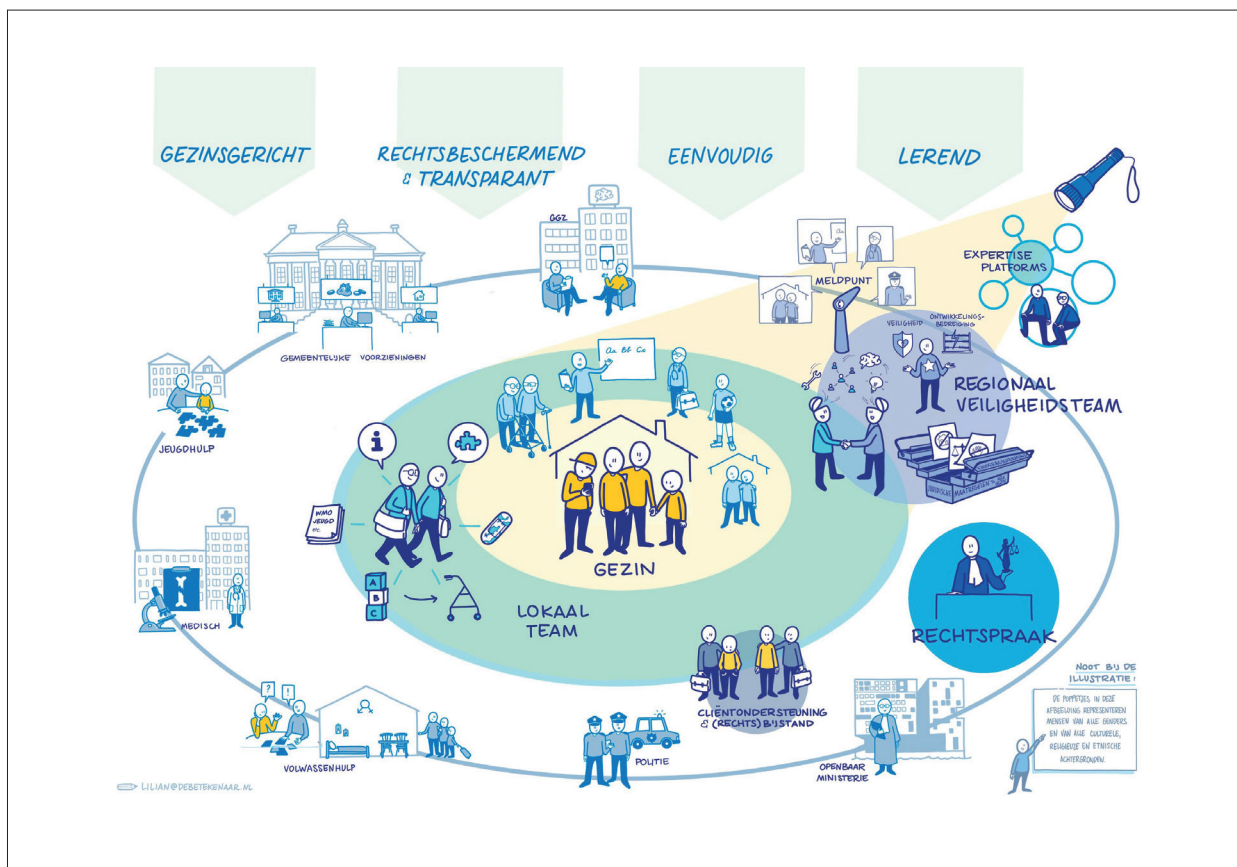
2025

Inhoudsopgave

1. Inleiding: een grote maatschappelijke opgave	4
1.1 De opgave huiselijk geweld en kindermishandeling	6
1.2 Voor wie is dit handelingskader en wat omvat het?	8
2. De essentie van het werk	12
2.1 Vijf gezinsprofielen	13
2.2 Professionele oordeelsvorming	14
3. Pijler 1. Kennis van geweldspatronen	15
3.1 Twee geweldspatronen	16
3.2 Drie problematieken	18
4. Pijler 2. Gezamenlijke focus op veiligheid	21
4.1 De 3 fasen van Gefaseerd Samenwerken voor Veiligheid	22
4.2 Werken in vier stappen in iedere fase	26
5. Pijler 3. Grondhouding	29
6. Pijler 4. Balans in rechten	32
6.1 Kritieke beslismomenten	33
6.2 Professionele oordeelsvorming	34
Bijlage 1. De 4 stappen in iedere fase van Gefaseerd Samenwerken voor Veiligheid	36
Bijlage 2. Totstandkoming handelingskader	43
Bijlage 3. Samenstelling groepen Handelingskader	45
Eindnoten	49

Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming

Een grote maatschappelijke opgave

1.

1. Inleiding: een grote maatschappelijke opgave

Dit handelingskader vertaalt de maatschappelijke opgave huiselijk geweld en kindermishandeling naar het handelen van professionals die werken binnen een lokaal team of een 'regionaal veiligheidsteam'. Het is onderdeel van het programma Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming. Het kader is ontwikkeld in de praktijk van de aan het programma verbonden proeftuinen en andere vernieuwende en lerende praktijken. Met hulp van professionals, ervaringsdeskundigen en wetenschappers, en in samenspraak met beleid c.q. de opdrachtgevers: de departementen van J&V en VWS en de VNG.

Deze 2e dialoogversie van het handelingskader is in oktober 2025 afgerond. In vergelijking met de versie van september 2024 beperken we ons nadrukkelijker tot het werken met gezinnen die te kampen hebben met een vorm van huiselijk geweld. Op het handelen bij deze problematiek hebben we verdiept. In dit kader verduidelijken we de grote samenhang tussen huiselijk geweld en kindermishandeling, doen we recht aan de complexiteit van het werken met de verschillende geweldspatronen en geven we inhoud aan het organisatie overstijgend gefaseerd samenwerken voor veiligheid met gezinnen van 0-100.

Ook na deze versie zal dit handelingskader regelmatig worden geëvalueerd en doorontwikkeld. Hoe we dit precies gaan doen, spreken we nog nader af. In 2025 en 2026 werken we ook aan een aantal 'onderliggende modules'. Denk onder meer aan een module kennis van geweldspatronen, waarin we verdiepen op het handelen bij de verschillende gezinsprofielen.

Het Toekomstscenario komt voort uit het breed gedeelde besef dat de huidige manier van denken, doen en organiseren niet vol te houden is. De nieuwe werkwijze van (onder meer) de proeftuinen brengt verlichting voor gezinnen en professionals. Met het handelingskader beogen we het *institutionaliseren van de nieuwe praktijk* te ondersteunen¹. Samen werken vanuit dit kader is een waardevolle en uitvoerbare stap in de richting van het beoogde stelsel dat gezinsgericht, rechtsbeschermend, transparant, eenvoudig en lerend is.

1.1 De opgave huiselijk geweld en kindermishandeling

De hulp bij huiselijk geweld en kindermishandeling staat onder druk. De aard van de problematiek roept gevoelens van angst, schuld en schaamte op. Het stelsel neigt aan symptoombestrijding te doen en biedt onvoldoende hulp voor onderliggende problematiek. In onze maatschappij lijken gelijke rechten en inclusie weer minder in plaats van meer vanzelfsprekend te worden. Er is terugkerende verontwaardiging over het handelen van professionals en maakbaarheidsdenken. Er is schaarste op de arbeidsmarkt en voortdurende stress over financiële middelen. Politiek, toezichthouders en opdrachtgevers geven professionals een opdracht waar ze onder deze omstandigheden niet aan kunnen voldoen. Professionals gaan als reactie ook zichzelf beschermen, dreigen te verharderen en vinden een welkome begrenzing in het ketendenken.

Onze ambitie is te ontwikkelen naar een samenleving waarbinnen we dit geweld willen zien, bespreken en blijvend stoppen. Waarbinnen slachtoffers en ook plegers zich welkom voelen om hulp te vragen aan hun naaste omgeving en aan organisaties voor hulp en bescherming c.q. de overheid. Waarin professionals naast hen staan, helpen het geweld te stoppen en ook de oorzaken aan te pakken. Deze professionals op elkaar aanvullen en met gezinsleden en elkaar de verantwoordelijkheid dragen. Naar een overheid die bij ernstige onveiligheid bescherming biedt en geen leed toevoegt, dat outreachend en rechtsbeschermend doet en daarvoor wordt gewaardeerd in plaats van gevreesd.

Het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming

Het Toekomstscenario ondersteunt deze beoogde transformatie. In het programmaplan² is de concrete opgave als volgt verwoord: “het bieden van tijdige, passende en samenhangende hulp en bescherming aan kinderen en volwassenen die te maken hebben met een (acute of structurele) bedreiging van een gezonde en veilige thuissituatie, om deze bedreiging in een zo vroeg mogelijk stadium weg te nemen dan wel om te voorkomen dat de situatie blijft voortduren of verergert. Hierbij wordt samen met de betrokken kinderen en/of volwassenen een analyse gemaakt van wat er aan de hand is en wie wat nodig heeft. De benodigde hulp en ondersteuning wordt zoveel mogelijk op elkaar afgestemd”.

Wat bedoelen we met huiselijk geweld en met gezin

Dit handelingskader heeft betrekking op intrafamiliaal c.q. ‘huiselijk’ geweld. Onder de term ‘huiselijk geweld’ verstaan we hier partnergeweld, kindermishandeling, oudermishandeling, ouderenmishandeling en geweld tussen broers en zussen. We spreken in het vervolg daarom over huiselijk geweld en niet meer over ‘huiselijk geweld en kindermishandeling’. Dat geweld neemt verschillende vormen aan. Denk aan seksueel geweld en misbruik, verwaarlozing, fysiek en psychisch geweld, dwang & controle en eer gerelateerd geweld. We beschouwen een ontwikkelingsbedreiging in dit kader als een effect van huiselijk geweld wat aan de orde kan zijn voor alle leden van het gezin, kinderen maar ook volwassenen.

Om de tekst leesbaar te houden, gebruiken we in de tekst geregeld de term ‘het gezin’. Daarmee doelen we nadrukkelijk op alle relaties waarin volwassenen met of zonder kinderen samenleven, al dan niet in hetzelfde huis. Denk dus onder meer aan 2 volwassenen, aan 1 of 2 volwassenen met kinderen, aan gescheiden en aan samengestelde gezinnen en aan meerdere generaties. We realiseren ons ook dat ‘het gezin’ er in verschillende culturen anders uitziet en de ‘extended family’ van grote betekenis kan zijn. Samenvattend spreken we in dit handelingskader op een aantal plaatsen over ‘misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig, relationeel gedrag’³.

De ontwikkeling van hulp en bescherming

De afgelopen 10 jaar was de beweging van de systeem- naar de leefwereld belangrijk in de transformatie van de zorg. Veel gemeenten kozen voor lokale teams, die goed vindbaar zijn in de eigen wijk, met professionals die naast inwoners staan en tijdig en op maat helpen bij de breedte van vraagstukken waarmee de volwassenen en eventuele kinderen binnen gezinnen te kampen kunnen hebben. Hoe noodzakelijk die beweging was en nog steeds is, wordt onder meer geïllustreerd door de recente Toeslagenaffaire. Ook met het Toekomstscenario werken we aan deze beweging van aansluiten in de leefwereld.

Daarnaast verbinden we in het Toekomstscenario en dus in de proeftuinen en dit handelingskader, de hulp bij huiselijk geweld en bij kindermishandeling. Deze kennen een verschillende oorsprong, worden op landelijk en gemeentelijk niveau veelal gescheiden aangestuurd en hebben in de praktijk een verschillende ontwikkeling doorgemaakt. Kindermishandeling werd door artsen op de kaart gezet en heeft als uitgangspunt dat ouders en kinderen geholpen worden door de eigen kracht van het gezin te versterken. Alleen wanneer er sprake is van een ernstige bedreiging van de ontwikkeling van het kind, wordt juridisch ingegrepen. In het geval van partnergeweld zijn het de feministen die geweld tegen vrouwen op de kaart hebben gezet en de machtsverschillen en het geweld binnen intieme relaties benadrukken. Hier staat niet het versterken van de eigen kracht van het gezin centraal, maar het stoppen van het geweld tegen vrouwen en het versterken van hun weerbaarheid⁴. Gezien het grote verband tussen kindermishandeling en huiselijk geweld heeft het Toekomstscenario de 0-100 scope en kijken we er in dit handelingskader dus samenhangend naar. Vervolgens beogen we recht te doen aan de verschillende geweldspatronen van enerzijds ‘situationeel geweld’ en anderzijds ‘controle en dwang’ en aan de daaraan onderliggende problematiek.

Het verbinden van jeugdbescherming met volwassenproblematiek, in samenhang met het erkennen dat een gezin bestaat uit ouders en kinderen die verschillende belangen kunnen hebben en waarbij sprake kan zijn van slachtoffer- en plegerposities, is een paradigmaverschuiving voor lokale teams en de beschermingspartners. Tot voor kort was de aandacht vooral gericht op het beschermen van kinderen, en het aanspreken van ouders op hun opvoedingsvaardigheden en hun gezamenlijke ouderschap. Nu komt

het erop aan ook aandacht te hebben voor de geweldsproblematiek tussen ouders of tegen een van de ouders, het beschermen van volwassen slachtoffers naast minderjarige slachtoffers en het aanspreken, motiveren, helpen en begrenzen van plegers⁵. Hoe deze verschuiving handen en voeten te geven is geen eenvoudige opgave. Met dit handelingskader dragen we bij aan het ontwikkelen van die beoogde praktijk.

Verband met de Hervormingsagenda Jeugd

Het Toekomstscenario en de Hervormingsagenda Jeugd zijn samenhangende beleidsontwikkelingen. Ze raken elkaar op het onderdeel ‘sterke lokale teams’ en ze raken elkaar waar ‘kindgedrag en opvoedstress’ een oorzaak of gevolg zijn van huiselijk geweld. Gezien de 0-100 scope van het Toekomstscenario is er daarnaast een groot aantal andere aanpalende beleidsontwikkelingen. In de ontwikkeling van dit handelingskader en de onderliggende modules, met hulp van de beleidscollega’s, zochten en zoeken we telkens de samenhang.

1.2 Voor wie is dit handelingskader en wat omvat het?

Zin en onzin van een handelingskader

Huiselijk geweld is een complex probleem. Iedere relatie c.q. gezin is uniek en behoeft hulp en bescherming op maat van de eigen vraag en situatie van de verschillende gezinsleden. Tegelijkertijd is en wordt er praktijk-, ervarings- en wetenschappelijke kennis opgedaan die de kwaliteit van hulp verbetert. Het handelingskader en straks de onderliggende modules zijn een weerslag van die kennis en een hulpmiddel voor professionals om organisatie-overstijgend richting te geven aan het denken en handelen. Het is geen protocol wat onafhankelijk van de situatie kan worden uitgevoerd. We beogen de kennis van geweldspatronen te vergroten, het methodisch samenwerken voor veiligheid te versterken, vanuit de bij de problematiek passende grondhouding, met oog voor ook de juridische kant. We voeden de ‘praktische wijsheid’⁶. Waarbij kennis van zaken belangrijk is en we van daaruit op maat willen doen wat nodig is.

We hebben het handelingskader naast de beroepscodes van de relevante beroepsgroepen gelegd. Professionals handelen op basis van die beroepscodes en richtlijnen, en zijn gehouden aan wet- en regelgeving en organisatiekaders. Het handelingskader sluit hierop aan en is er niet mee in strijd.

Infrastructuur en werkwijze van onze maatschappelijke opgave

In het Toekomstscenario is in grote lijnen geschetst hoe we willen dat de kind- en gezinsbescherming er over zo’n vijf tot tien jaar uit ziet. Daarbij wordt gekoerst op de volgende infrastructuur en werkwijze:

- Gezinnen hebben het lokaal team dichtbij dat hulp verleent in de breedte van de eventuele vraagstukken.
- Gezinnen hebben één, of voortkomend uit het geweldspatroon eventueel twee, vaste gezichten binnen het lokaal team. Bij ernstige vormen van huiselijk geweld werken deze professionals samen met een collega uit een 'regionaal veiligheidsteam'. Regionaal veiligheidsteam is de werknaam binnen het Toekomstscenario voor de beoogde gebiedsgericht en ontschot werkende tweedelijns teams voor huiselijk geweld en kindermishandeling. De beweging naar gebiedsgericht werken is in veel regio's gerealiseerd of in ontwikkeling. Ontschot werken vraagt een wetswijziging en is op het moment van schrijven van dit kader nog niet mogelijk.
- Een regionaal veiligheidsteam heeft expertise en overheidsbevoegdheden aanvullend op het lokale team. Die betreffen het onderzoeken, helpen en beschermen bij huiselijk geweld. De bedoeling is functionaliteiten van in ieder geval de Gecertificeerde Instellingen, Veilig Thuis, de Vrouwenopvang en de Raad voor de Kinderbescherming samen te brengen in deze teams.
- Professionals van lokale teams, regionale veiligheidsteams, politie, Openbaar Ministerie (OM) en Reclassering werken nauw samen om geweld blijvend te stoppen. Ze werken systeemgericht en relationeel, en doen recht aan het overheersende geweldspatroon binnen een gezin. Professionals hebben de middelen om samen te werken en een lerende omgeving te vormen. Het handelingskader is primair bedoeld voor de 'zorgprofessionals', waarbij we telkens de samenhang met de 'strafkant' zoeken en recht beogen te doen.
- Gezinnen en deze professionals hebben een netwerk van aanvullende hulp dichtbij. Die aanvullende hulp is nodig voor de onderliggende oorzaken en loopt dus uiteen van onder meer schuldhulpverlening, verslavingshulp en agressieregulatie, tot specialistische jeugdhulp en mediation.

Dit handelingskader beschrijft hoe we de manier van werken zien van professionals in lokale teams en regionale veiligheidsteams. Waar we in het handelingskader spreken van 'een professional van het regionale veiligheidsteam' zijn dit vooralsnog meerdere professionals met hun specifieke bevoegdheden, primair werkend bij Veilig Thuis, de Gecertificeerde Instellingen, de Vrouwenopvang of de Raad voor de Kinderbescherming.

We zijn ons bewust van het grote belang van aanvullende hulp en van politie en justitie. Dit kader is niet direct voor hen geschreven, wel beogen we de vakkennis van genoemde 'zorgprofessionals' te voeden op ook de eisen die het juridisch perspectief stelt aan hun werk en anderzijds het palet aan mogelijke beschermingsinterventies die het recht gezinnen biedt.

Gefaseerd Samenwerken voor Veiligheid en gezinsprofielen

In de beproevende praktijk zien we een grote variëteit in geweldsproblematiek. Dat komt ook uit de tweede cohortstudie van het Verwey Jonker Instituut⁷, op basis van gezinnen die gemeld zijn bij Veilig Thuis. In deze grote variëteit zijn vijf basispatronen te herkennen. Dat wil zeggen dat een bepaalde problematiek op de voorgrond staat. Deze basispatronen zijn de gezinsprofielen gaan heten omdat het onderzoek alleen gezinnen betrof, ze zijn echter in de breedte van intieme relaties te herkennen. De profielen helpen ons om de variatie in geweldsproblematiek binnen relaties en gezinnen te onderzoeken en analyseren en passende hulp en bescherming in te zetten. We gebruiken ze in dit handelingskader daarom als kapstok voor de benodigde vakkennis.

Ook Gefaseerd Samenwerken voor Veiligheid (GSV)⁸ ligt ten grondslag aan dit Handelingskader. De kern is het onderscheid in directe veiligheid, stabiele veiligheid en persoonlijke groei: drie fasen die stapsgewijs worden doorlopen en waar verschillende doelen bij horen. Belangrijk is dat professionals zich organisatie overstijgend altijd eerst richten op het in het hier en nu stoppen van het geweld, zodat er vervolgens ruimte ontstaat om te werken aan de aan het huiselijk geweld onderliggende oorzaken.

GSV helpt ons methodisch: professionals richten zich op het per fase te behalen doel middels een aantal processtappen. We komen, afhankelijk van de geweldsdynamiek, met een deel of alle leden van het gezin tot een gedragen plan. De gezinsprofielen helpen ons inhoudelijk: wat is de geweldsdynamiek en wat zijn daaraan onderliggende oorzaken voor de verschillende kinderen en volwassenen binnen het gezin. En hoe helpen en beschermen we hen hier dan het beste bij.

Vier onderwerpen kern voor samenwerking

We willen huiselijk geweld blijvend stoppen zodat kinderen en volwassenen veilig zijn en verder kunnen met hun leven. De samenwerking met de verschillende leden van een gezin, voor hen belangrijke anderen en collega-professionals is daarbij het vertrekpunt. De betrokken praktijkprofessionals, ervaringsdeskundigen en wetenschappers zijn voor dit handelingskader tot vier pijlers gekomen die de essentie van deze samenwerking raken: kennis van geweldspatronen, focus op veiligheid, grondhouding en balans in rechten. Samen geven deze vier pijlers richting aan ons handelen en bieden ze een gedeeld kader voor het maken van professionele en vaak ook morele afwegingen. Dit handelingskader is een bovenliggend kader waarin we de 4 pijlers beknopt beschrijven. Er wordt in 2025 en 2026 gewerkt aan diverse verdiepende 'modules'. Eind 2025 zullen de eerste daarvan beschikbaar komen. De 4 pijlers houden kort gezegd het volgende in:

- Kennis van geweldspatronen: het signaleren en onderkennen van de verschillende geweldsdynamieken en problematieken. Het geweldspatroon van ieder uniek gezin geeft inhoud aan het GSV.

- De gezamenlijke focus op veiligheid: gestoeld op GSV en met als doelen het geweld in het hier en nu en blijvend te stoppen, en te ondersteunen bij het komen tot persoonlijke groei.
- Grondhouding: als operationalisering van de 4 leidende principes van het Toekomstscenario en fundament van ieders handelen.
- Balans in rechten: tussen het recht op bescherming en hulp van de overheid en het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

Vooruitlopend op de beschrijving van de 4 pijlers staan we kort stil bij wat we beschouwen als de essentie van ons werk.

De essentie van het werk

2.

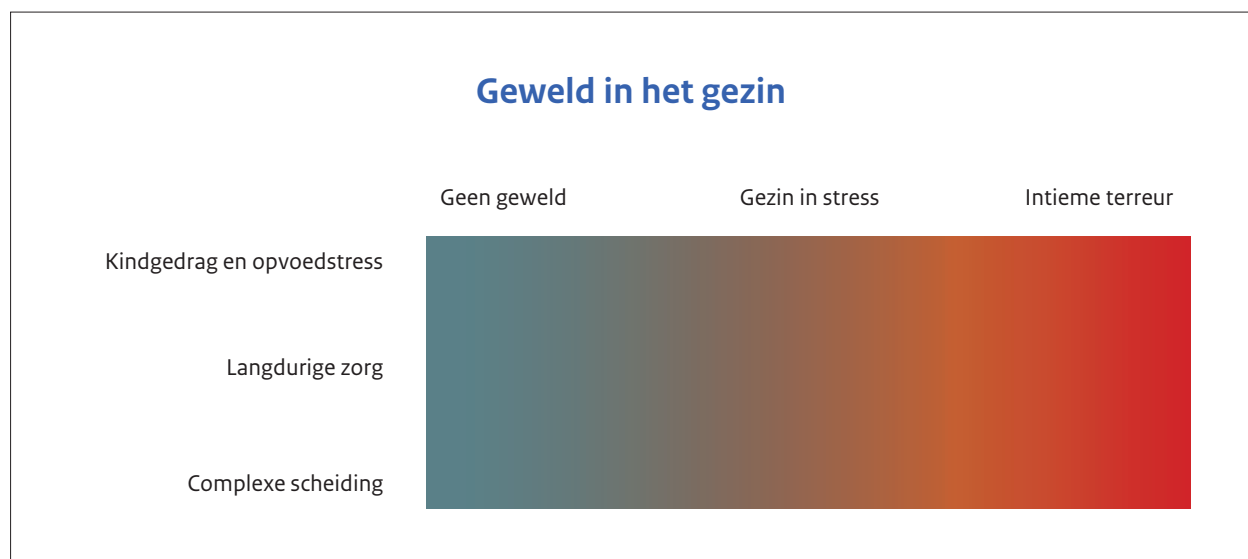
2. De essentie van het werk

We gaan in op het hanteren van de complexiteit van het werken met gezinnen met geweldsproblematiek en op de moraliteit die daarmee dagelijks gepaard gaat.

2.1 Vijf gezinsprofielen

Goed begrip leidt tot betere hulp

De vijf gezinsprofielen zijn een belangrijke onderlegger van dit handelingskader. Twee profielen hebben een geweldspatroon dat op de voorgrond staat: Intieme terreur en Geweld door stress. Drie profielen hebben een problematiek die op de voorgrond staat: Langdurige zorg, Kindproblematiek en opvoedstress en Complexe scheiding. De profielen hebben dus verschillende 'noemers' en kennen 'overlap'. De twee geweldspatronen hebben onderliggende problematiek en bij iedere problematiek is sprake is van een geweldspatroon.

Met de kinderen en volwassenen in het gezin onderzoeken professionals welk geweldspatroon aanwezig is en welke onderliggende problematiek speelt. Dat vraagt een grote mate van vakmanschap en van professionele moed. In het geval van Intieme terreur en Gezin in de stress hebben we allereerst aandacht voor het partnergeweld en het stoppen daarvan, maar ook voor de impact ervan op het kind en voor onderliggende problemen. Bij de andere drie profielen hebben we niet alleen aandacht voor de ontwikkelingsbedreiging van het kind en de eventueel benodigde bescherming, maar ook voor de geweldsdynamiek tussen de volwassenen en in het gezin en de onderliggende problematiek van die volwassenen.

Het onderzoeken van en handelen in lijn met een geweldspatroon is complex en vraagt dus kennis, tijd en een lerende werkpraktijk. Het signaleren en onderkennen van geweld en de daarbij horende angst, het desondanks in beeld brengen van wie wat doet tegen wie en met welke impact, het vertrouwen op de eigen c.q. gezamenlijke oordeelsvorming, en het aansluiten op het tempo en de stappen van de individuen binnen het gezin, het kijken vanuit het zorg- als het strafperspectief, vraagt veel professionele moed, ruimte voor zelfreflectie en het eigen leren en een organisatie die rugdekking geeft.

2.2 Professionele oordeelsvorming

Wat is de 'juiste keuze'?

In de proeftuinen en de algehele beroepspraktijk werken professionals vanuit het recht op bescherming tegen geweld, misbruik en verwaarlozing. Waarbij zij zich tegelijkertijd hebben te verhouden tot het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het gezinsleven. Het is cruciaal dat we afwegingen in dit potentiële spanningsveld zorgvuldig, transparant en gezamenlijk maken. Rechtsbescherming is geen obstakel voor de professional, maar onderdeel van het werken aan veiligheid. Als professionals weten we dat de twee fundamentele rechten kunnen botsen. Daarom maken we zorgvuldige en navolgbare afwegingen, waarin we de rechten, belangen en wensen van alle betrokkenen meewegen. Afwegingen maken we nooit alleen, maar zoveel als mogelijk c.q. passend samen met leden van het gezin, directe collega's en andere betrokken professionals. Bij zorgvuldige besluitvorming hoort dat alle perspectieven worden betrokken, dat tegenspraak bewust wordt georganiseerd en dat beslissingen zo transparant zijn dat betrokkenen ze kunnen volgen. Door voortdurend samen te reflecteren op onze lastige afwegingen vormen we als professionals een lerende praktijk. Op het moment dat dwang wordt uitgeoefend en daarmee inbreuk wordt gemaakt op mensenrechten, moet er sprake zijn van een wettelijke grondslag en een rechter betrokken worden. Dit volgt uit het EVRM, IVRK en Verdrag van Istanbul.

Pijler 1.

Kennis van geweldspatronen

*Inzicht in geweldspatronen
en gezinsdynamiek*

3.

3. Kennis van geweldspatronen

Onderstaand worden de kenmerken van ieder gezinsprofiel kort weergegeven en is vervolgens een eerste aanzet gemaakt tot de vertaling naar ons handelen⁹. In 2025 verdiepen we daarop voor de profielen Intieme terreur en Complexe scheiding. In 2026 doen we dat voor de andere drie profielen. Waarbij we zowel kijken naar ‘onderzoeken en analyseren’ als naar het ‘inzetten van hulp en van beschermingsinterventies’. Telkens op basis van beproevende praktijken en met hulp van ervaringsdeskundigen en wetenschappers.

Professionals van lokale teams en regionale veiligheidsteams werken samen en betrekken op de aan het geweld onderliggende problematiek waar nodig aanvullende hulp. We zien in de praktijk dat de bijdrage van de lokale teamprofessional versus die van de collega uit het veiligheidsteam er bij de verschillende profielen anders uit ziet, op inhoud en ook op omvang. De bijdrage van het lokale team is bijvoorbeeld groot op de onderliggende problematiek van een Gezin in de stress. De rol van het veiligheidsteam is groot in de situatie van Intieme terreur.

3.1 Twee geweldspatronen

We onderscheiden twee geweldspatronen: geweld wat voortkomt uit dagelijkse spanningen en stress, versus een patroon van macht en controle. Johnson gebruikt daarvoor de termen ‘situationeel geweld’ en ‘intieme terreur’. Wij gebruiken voor intieme terreur in dit kader ook de term ‘dwingende controle’. De eerste signalen met betrekking tot het patroon geven direct richting aan ons handelen. Bij beide geweldspatronen is het in het nu stoppen van het geweld, met hulp van GSV, de eerste prioriteit. Bij intieme terreur zijn professionals heel kort gezegd gericht op het creëren van veiligheid voor het slachtoffer, heel vaak de vrouw en de eventuele kinderen. Bij situationeel geweld zetten we in beginsel in op het versterken van een gezin.

Intieme terreur

Het patroon van dwingende controle wordt vooral uitgeoefend door mannen over vrouwen en omvat alle facetten van haar leven. Het is een sluipend proces dat start met een romantische liefde, waar bezitsdrang en jaloezie verstoep zitten in een allesoverweldigende liefde en samenzijn. Sluipenderwijs verandert de romantische aandacht in beperkingen; de vrouw wordt steeds verder beperkt in haar vrijheid, wordt geïsoleerd van vriendinnen, vrienden en familie, wordt vernederd in het bijzijn van anderen. Er is sprake van, vaak ernstig geweld, waaronder ook seksueel geweld, met letsel tot gevolg. Psychisch geweld en het dreigen met geweld creëren een sfeer van angst. Vrouwen kunnen ambivalent gedrag vertonen doordat er zowel gevoelens van gehechtheid en liefde zijn, als gevoelens van angst.

Het geweldspatroon heeft grote gevolgen voor de mentale gezondheid van de vrouw en heeft ook grote impact op de kinderen.

Ook in de situatie van intieme terreur is systeemgericht werken van belang. Er is aandacht voor slachtoffer, kinderen en pleger, maar niet via een gezamenlijk traject¹⁰. Het geweld is veelal zo structureel en chronisch, en de pleger ervan zo moeilijk aanspreekbaar op zijn gedrag, dat het lokaal team het regionaal veiligheidsteam direct betreft. Professionals spreken volwassenen en kinderen allemaal afzonderlijk (als er sprake is van vrijwillige hulp, dan is voor het afzonderlijk spreken van de kinderen toestemming nodig. Bij intieme terreur zal dat meestal niet lukken in het vrijwillig kader), vragen door, hebben oog voor de grote angst en maken een geweldsanalyse met aandacht voor de rode vlaggen en fasen die kunnen leiden tot partnerdoding¹¹. Het beschermen van de vrouw en de eventuele kinderen staat voorop. Het weggaan bij de partner is vaak de enige optie, is gevaarlijk en wordt dus zorgvuldig voorbereid¹². Een veilige plek, zoals de vrouwenopvang kan nodig zijn om bescherming te bieden. Hulp voor het slachtoffer is gericht op het vergroten van weerbaarheid en behandeling van trauma. Er dient niet te worden verplicht tot gezamenlijke hulp. We bieden op de leeftijd toegesneden hulp aan kinderen en betrekken de forensische GGZ bij de pleger.

Geweld door stress

Het andere patroon is de geweldsdynamiek waar stress aan ten grondslag ligt. Binnen deze relaties c.q. bij deze gezinnen ontstaat het geweld meer uit onmacht; een opeenstapeling van stressfactoren leidt tot geweld en conflicten in het gezin. Het kan gaan om woonproblematiek, schulden, problemen op het werk, of plotselinge levensgebeurtenissen. Hoe meer stressfactoren zich opstapelen, hoe groter de kans dat chronische irritatie ontstaat en er steeds vaker en sneller escalaties plaatsvinden. Met name middelengebruik versterkt dit effect¹³. We zien dat een hoge mate van stress tot conflicten kan leiden waarbij het geweld ook van twee kanten komt. Als het geweld van twee kanten komt is het belangrijk in de geweldsanalyse goed te kijken wie wat tegen wie doet met welke impact. Het geweld kan chronisch en ernstig zijn, maar ook incidenteel. Het gaat voornamelijk om psychisch en fysiek partnergeweld, waarbij kinderen vaak indirect betrokken zijn. Zij voelen de spanningen en zijn getuige van agressieve conflicten. Naast de angst voor de geweldsuitbarstingen en het herstellen van de angst, zijn er ook goede momenten. Er is geen chronische angst voor de partner c.q. ouder.¹⁴

Bij geweld door stress is er in beginsel een gezamenlijk traject en voeren professionals gezamenlijke gesprekken. Het eerste doel is het in het hier en nu stoppen van het geweld. Bij voldoende veiligheid werken we met de volwassen vervolgens aan die onderliggende problematiek die het geweld triggert, conform de fasen van GSV. Dat begint met het maken van een verklarende analyse. Het lokaal team heeft hier een grote rol. Deze professional helpt de volwassenen en kinderen te zien en waarderen wat wel goed gaat en te verhelderen wat hun doelen zijn. Waar nodig wordt ondersteund bij het

opbouwen van een netwerk, het vinden van informele zorg en het betrekken van partners als de woningbouwcorporatie of de dienst Werk, Inkomen & Participatie. Afhankelijk van de ernst van het geweld is ook hier soms een veilige plek nodig, bij vrienden of familie of in de vorm van de vrouwenopvang. Denk bij passende interventies vanuit het recht en dus samenwerking met politie en justitie, onder meer aan een STOP-gesprek door een wijkagent of een Afspraak Op Locatie, en aan gedragsinterventies gericht op agressiebeheersing, in te zetten vanuit ook het gedwongen kader.

3.2 Drie problematieken

Langdurige zorg

Als derde profiel onderscheiden we gezinnen waarbinnen één of beide partners c.q. ouders te kampen heeft met een beperking of een psychisch probleem, waaronder verslaving. Die problematiek leidt soms tot partnergeweld en onveiligheid voor de kinderen. In deze gezinnen staat aandacht voor de problematiek van de ouder(s) voorop. Het partnergeweld heeft vaak de vorm van verbale agressie richting de andere partner, maar ook ‘materiële agressie’ komt voor. Daarnaast kan sprake zijn van zelfdestructief gedrag, zoals automutilatie of suïcidepogingen, waar kinderen soms getuige van zijn¹⁵. Verwaarlozing van kinderen, zowel fysiek als emotioneel, komt veel voor in deze gezinnen. Bij ouders met een verslaving zien we vaak een onvoorspelbare opvoedstijl¹⁶. Vaak spelen meer risicofactoren zoals financiële problemen, resulterend in een verhoogde kans op kindermishandeling¹⁷. De verwaarlozing of de mishandeling is doorgaans een continue factor. Deze voortdurende situatie heeft grote impact op het leven van kinderen. Kinderen ervaren angst, schaamte, schuldgevoelens, trekken zich sociaal terug, en hebben sterke herinneringen aan het verwarde of onbegrijpelijke gedrag van hun ouder.

Professionals gaan met de volwassenen en kinderen in gesprek over het geweld en de impact ervan, wat eraan ten grondslag ligt en hoe het veiliger kan worden. Heeft de problematiek van de volwassene geweld tot gevolg of is er een patroon van controle en dwang, voortkomend uit de verslaving of persoonlijkheidsproblematiek? In het tweede geval handelen we in lijn met het profiel intieme terreur. In het eerste geval heeft en houdt het lokale team een grote rol en zorgt de lokale team professional voor structurele steun en hulp, ook voor de kinderen. We werken outreachend, nemen de tijd voor kennismaking met alle gezinsleden, brengen de problematiek van de volwassene(n) en de behoeften van de kinderen in beeld en helpen realistische doelen te stellen. Aansluiten bij ieders mogelijkheden en beperkingen, flexibiliteit en het bieden van praktische ondersteuning zijn van belang. Voor de problematiek van volwassenen kan LVB- of GGZ-hulp worden betrokken. Als de veiligheid van de volwassene en/of het gezin wordt bedreigd kan een bestuurlijke maatregel aan de orde zijn, denk aan een gebiedsverbod of een inbewaringstelling in het kader van de Wet zorg en dwang. Dit zijn trajecten

met ieder een eigen proces en voorwaarden.

Kindgedrag en opvoedstress

Ook kindgedrag en opvoedstress kunnen op de voorgrond staan. Het gedragsprobleem van het kind kan een reactie zijn op geweld thuis, bestaan vanuit aanleg of een combinatie zijn van beide. Er kan sprake zijn van een verstandelijke of lichamelijke beperking of psychische problematiek. Het gedrag kan conflicten en geweld veroorzaken tussen ouder en kind en tussen ouders onderling. Onder dit profiel vatten we ook de jongvolwassenen die thuis terreur uitoefenen c.q. oudermishandeling. Het zijn vaker jongvolwassen zonen die geweld uitoefenen naar hun (alleenstaande) moeder, maar ook oudermishandeling door dochters komt voor. Oudermishandeling en fysieke kindermishandeling hangen samen. Er kan sprake zijn van crimineel gedrag. Kinderen die thuis geweld meemaken hebben meer kans om ook zelf agressief en gewelddadig gedrag te vertonen, waaronder vandalisme, dragen van een wapen of betrokken bij vechtpartijen¹⁸. De gedragsproblemen die ouders noemen zijn: grenzeloos gedrag, geen respect tonen en niet luisteren. Bij pubers gaat het om brutaal gedrag, weglopen van huis, stelen, drugs- en drankgebruik, overmatig veel gamen en spijbelen¹⁹. Naast opvoedstress is er soms sprake van kindermishandeling. Dit kan het gevolg zijn van de door ouders ervaren opvoedstress en opvoedonmacht of ouders zijn vanuit hun eigen jeugd gewend om conflicten met verbaal of fysiek ingrijpen op te lossen. Door de kindproblematiek en opvoedstress verslechtert vaak ook de relatie tussen ouders, waardoor een neerwaartse spiraal ontstaat²⁰.

Als kindgedrag op de voorgrond staat onderzoeken professionals eerst in hoeverre dit gedrag veroorzaakt wordt door het geweld tussen ouders, veroorzaakt door stress dan wel door dwingende controle. Kinderen kunnen symptomen van een bepaalde stoornis vertonen, zoals ADHD of een angststoornis, terwijl dit voortkomt uit de onveilige situatie waarin zij leven. Op het moment dat er een veilige leefomgeving is, verdwijnen deze symptomen. Kinderen kunnen vastzitten in overlevingsmechanismen waarin hun probleemgedrag een afleiding is van het werkelijke probleem dat in het gezin speelt. Er kan sprake zijn van opvoedonmacht terwijl het gedrag past bij de ontwikkeling.

Als er sprake is van geweld door stress richten we ons op het versterken van ouders en op hulp voor het kind. Denk bij ouders aan het helpen betrekken van hun netwerk, aan psycho-educatie en aan opvoedondersteuning, al dan niet in groepsverband met ook andere ouders. In het geval van dwang en controle volgen we de werkwijze van Intieme terreur. Bij psychische of verslavingsproblematiek van een kind helpen lokale team professionals Jeugd-GGZ op maat te betrekken. In de situatie dat een kind ernstig wordt bedreigd in zijn of haar ontwikkeling en het niet lukt om ouders te helpen kan een kinderschermingsmaatregel bijdragen. Denk naast een ondertoezichtstelling, voor jongeren die in aanraking zijn geweest met justitie, bijvoorbeeld ook aan een reclasseringsmaatregel. Als het gedrag

van een kind vooral veroorzaakt lijkt door geweld tussen ouders is het benutten c.q. aanvragen van beschermingsinterventies zoals genoemd bij de profielen intieme terreur en geweld door stress op zijn plaats.

Complexe scheiding

Het laatste profiel is complexe scheiding. In deze gezinnen zien we vooral problemen rond omgang en opvoeding na de scheiding. Als tijdens de relatie sprake was van agressie en geweld, is de periode van scheiden ook vol conflicten. Bij een complexe scheiding gaat het met name om psychisch geweld, waarbij de ene ouder de andere ouder benadeelt (eenzijdig) of beide ouders elkaar benadelen (wederzijds). Er hoeft geen sprake te zijn van fysieke agressie. Bij Geweld door stress komt er na een scheiding doorgaans weer een nieuw evenwicht. Maar in het geval van Intieme terreur blijft het geweld voortduren, onder meer in de vorm van stalking, met kans op levensbedreigend geweld.

Het gaat bij een complexe scheiding ook om ingrijpende juridische conflicten, bijvoorbeeld financiële conflicten, strijd rondom gezag of de woonplaats van het kind, of over het wel of niet bieden van professionele hulp aan het kind²¹. Kinderen lijden onder deze conflicten tussen de ouders, en de gescheiden werelden van het leven bij moeder en het leven bij vader. Deze voortdurende conflicten kunnen chronische stress opleveren bij het kind met verschillende negatieve gevolgen. Het ontwikkelen van veilige gehechtheid tussen ouder en kind is in het geding en kinderen ervaren ernstige loyaliteitsconflicten²². Wat betreft de impact op ouders blijkt dat vooral moeders die uit een dwingend-controlerende relatie komen slachtoffer zijn van gewelddadig en controlerend gedrag met gezondheidsklachten als gevolg²³. Waarin dit profiel zich onderscheidt van de andere profielen is niet alleen dat het hier om gescheiden partners gaat, maar ook dat hier altijd recht en zorg een rol spelen, en dat de rechtssystemen strafrecht, jeugdbescherming en familierecht een verschillend perspectief hanteren waardoor de problemen (kunnen) verergeren²⁴. Een voorbeeld is dat een contactverbod is opgelegd via het strafrecht of een bestuurlijk tijdelijk huisverbod, terwijl vanuit het familierecht een omgangsregeling wordt vastgesteld.

Als sprake is van een complexe scheiding ligt momenteel veelal de nadruk op gesprekken met beide ouders tegelijk en mediation om tot gezamenlijk ouderschap te komen. Het belang van het kind staat voorop, maar de stem van het kind wordt lang niet altijd gehoord. Het is belangrijk niet alleen naar de toekomst te kijken, maar ook naar persoonlijke achtergrond van ouders, en of er tijdens de relatie sprake was van situationeel geweld dan wel van dwang en controle. Als er sprake is van stalking en een patroon van controle is een andere aanpak nodig dan wanneer er vooral stressfactoren en persoonlijke problematiek van ouders een rol spelen. In het eerste geval vormt gezamenlijk gezag een groot risico voor het versterken van intimidatie, controle en geweld, wat nadelig is voor het kind²⁵. Denk onder meer aan het beeld wat wordt meegegeven van wat een relatie is en het langere termijneffect daarvan. Samenwerking tussen de zorg en recht is dus van belang bij dit profiel.

Pijler 2.

Gezamenlijke focus op veiligheid

*Doelgericht samenwerken aan
directe en duurzame veiligheid en
persoonlijke groei*

4.

4. Gezamenlijke focus op veiligheid

Gezinnen c.q. de individuen daarbinnen, hebben vaak meerdere vraagstukken. De lokale teamprofessional staat naast de volwassenen en kinderen en ondersteunt in de breedte van die vraagstukken²⁶. Als er sprake is of lijkt van huiselijk geweld geven betrokken professionals daar samen prioriteit aan, omdat het zo ingrijpend en schadelijk is voor de verschillende gezinsleden. Het methodisch proces van Gefaseerd Samenwerken voor Veiligheid werkt resultaatgericht aan het met de volwassenen en kinderen onderzoeken welke geweldspatronen spelen, hoe het geweld in het hier en nu kan worden gestopt en welke hulp en bescherming vervolgens nodig is. GSV wordt op een groot aantal plaatsen in het land in praktijk gebracht. Uitgangspunt is dat alle betrokkenen eigen ervaring en/of expertise meebrengen en deze noodzakelijk is voor het samen werken aan het blijvend stoppen van het geweld.

4.1 De 3 fasen van Gefaseerd Samenwerken voor Veiligheid

De kern van GSV is het onderscheid tussen directe veiligheid, stabiele veiligheid en persoonlijke groei: drie fasen die stapsgewijs worden doorlopen en waar verschillende vormen van onderzoek, hulp en bescherming nodig zijn. Bij directe veiligheid gaat het om het stoppen van geweld en het beschermen van het slachtoffer. De actuele onveilige situatie en niet de toekomst is in die eerste fase de focus.

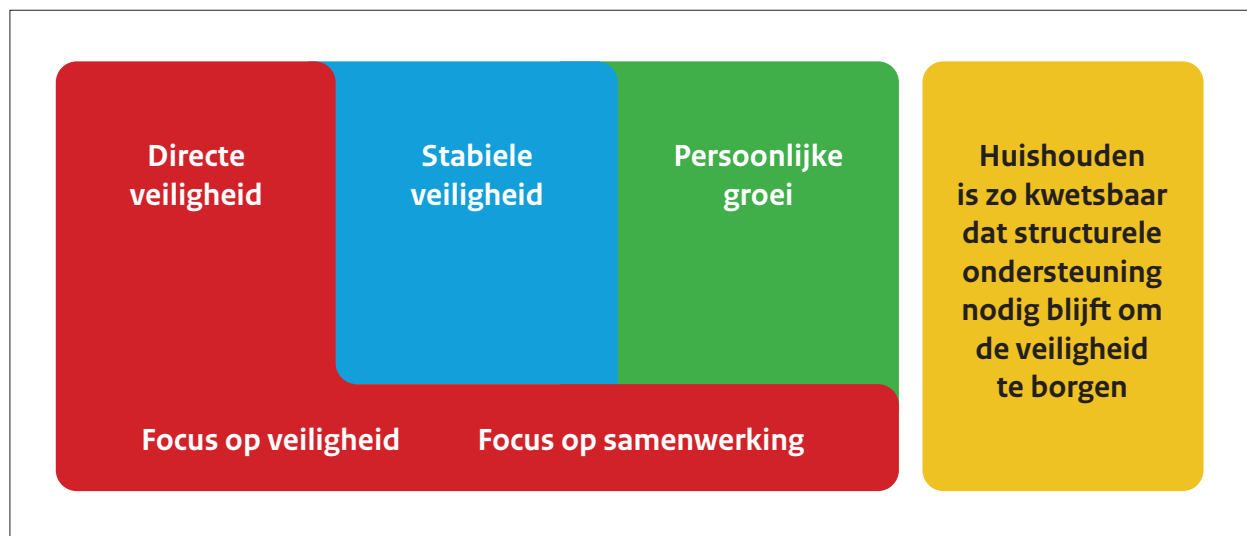
Het onderscheid tussen acute en structurele onveiligheid

Acute onveiligheid verwijst naar een situatie waarin direct gevaar dreigt voor de fysieke of emotionele veiligheid van één of meer leden van een gezin. Dit betreft situaties die onmiddellijk ingrijpen vereisen om escalatie van geweld, ernstige schade of overlijden te voorkomen. Als het kan, gaan politie en zorgprofessional samen naar de plek van de crisis toe. Door daar de informatie samen te brengen, kan beter en sneller worden beoordeeld of gezinsleden direct in veiligheid moeten worden gebracht. Politie en zorgprofessional spreken de volwassenen en kinderen afzonderlijk, beoordelen de veiligheid en nemen de meest noodzakelijke veiligheidsmaatregel voor de eerste dag. De samenwerking van politie en zorg heeft ook als doel verbinding te maken met wat we weten over de mogelijke structurele onveiligheid. Heel vaak is acute onveiligheid een crisis binnen een patroon.

We spreken van structurele onveiligheid als één of meerdere gezinsleden chronisch aan misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag worden blootgesteld. Dit houdt in dat huiselijk geweld langdurig aanwezig is en daardoor voortdurend schade toebrengt.

De drie fasen bij structurele onveiligheid

Als er sprake is van structurele onveiligheid onderscheiden we drie fasen die stapsgewijs worden doorlopen en waar verschillende vormen van hulp en bescherming nodig zijn. Hoe professionals handelen in die verschillende fasen is allereerst afhankelijk van het overheersende geweldspatroon. We werken altijd systeemgericht en relationeel, bij signalen van het patroon van controle & dwang doen we dat niet in de vorm van een gezamenlijk traject.

- **Fase directe veiligheid:** de focus in de eerste fase van betrokkenheid is het stoppen van het misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag en het beschermen van de verschillende gezinsleden. De actuele onveilige situatie en niet de toekomst is de focus. Er wordt gestart met het maken van een gedeelde analyse: wie doet wat ten opzichte van wie en met welke impact? Dat doen we vanuit verschillende perspectieven. Door het maken van een systeemgerichte veiligheidstaxatie krijgen professionals allereerst inzicht in de aard en de ernst van het geweld. Gezinsleden worden afzonderlijk gesproken (kinderen in het vrijwillig kader alleen met toestemming van de ouders) en we zijn ons bewust van de verschillende belangen, gender en slachtoffer- en pleggerposities. Vervolgens maken we met volwassenen en kinderen binnen het gezin, en relevante anderen, veiligheidsafspraken. Het doel van het veiligheidsplan is om het geweld in het nu te stoppen en niet om de onderliggende problemen die het telkens opnieuw onveilig maken te beïnvloeden.

We gaan in deze fase uit van de volgende onderzoeksvragen:

- Is er sprake van huiselijk geweld?
- Indien ja, welk geweldspatroon staat op de voorgrond (aard)? Wie doet wat tegen wie?
- Tot welke schade leidt dit geweldspatroon? Wat is dus de impact (ernst)?

- Wat is de consequentie daarvan voor ons handelen als professional?
- Welke afspraken en inzet zijn nodig om het geweld te stoppen?

De eerste stappen in de fase van de directe veiligheid helpen ook om meer duidelijkheid te krijgen als er vermoedens zijn van huiselijk geweld. Het volgt de stappen van de meldcode.

- **Fase stabiele veiligheid:** hier is het doorbreken van een patroon van herhalende onveiligheid het doel. We helpen volwassenen en afhankelijk van de onderliggende problematiek ook de kinderen de belangrijkste onderliggende problemen aan te pakken die het steeds opnieuw onveilig maken. Met wie we op welke manier werken wordt ook in deze fase ingekleurd door het bovenliggende geweldpatroon. We starten met het maken van een verklarende analyse. Door het maken van een systeemgerichte risicotaxatie krijgen we inzicht in het wel of niet aanwezig zijn van onderliggende problemen en hun invloed op de veiligheid. Ook hierbij maken we onderscheid tussen de aard en de ernst van de onderliggende problemen, in relatie tot het onveilige relationele gedrag. Een systeemgerichte risicotaxatie kan worden gezien als een vorm van ‘verklarende analyse’²⁷. Aansluitend komen we samen met alle, of een aantal leden van het gezin en relevante derden tot een werkend plan om de onderliggende problemen dusdanig positief te beïnvloeden, dat ze niet meer leiden tot onveilig relationeel gedrag.

Onze vragen in deze fase zijn:

- Is er sprake van problemen die bijdragen aan het huiselijk geweld?
 - Indien ja, welke problemen zijn dit (aard)?
 - Op welke manier dragen de problemen bij aan misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag (ernst)?
 - Welke bescherming en/of hulp is nodig om deze problemen positief te beïnvloeden, zodat ze niet meer tot huiselijk geweld leiden?
- **Fase persoonlijke groei:** op het moment dat de onderliggende problemen dusdanig positief zijn beïnvloed, dat ze niet meer leiden tot huiselijk geweld, gaat de aandacht naar persoonlijke groei. Dit gaat uit van het principe dat ieder individu het recht heeft op ontwikkeling, meedoen en (naar vermogen) regie over het eigen leven. Daar waar structurele ondersteuning nodig is in het voeren van eigen regie, gaan we daarnaar op zoek. Leden van het gezin moeten kunnen herstellen van wat er in hun leven is gebeurd. Dat herstel ziet er voor iedere volwassene en ieder kind anders uit. Hiervoor wordt een individuele taxatie uitgevoerd m.b.t. de herstelbehoefte en mate van eigen regie op het leven kunnen voeren. Van ervaringsdeskundigen leren we over het levenslange effect van slachtoffer zijn van huiselijk geweld waaronder kindermishandeling, en dus de waarde van terugkerende toegang tot laagdrempelige hulp.

In deze fase zijn de vragen dus:

- Wat heeft elk individu binnen het gezin nodig om weer tot ontwikkeling te komen?
- Wat hebben individuen binnen het gezin eventueel nodig om meer regie over het eigen leven te krijgen?
- Wat is helpend in het omgaan met toekomstige gebeurtenissen en vragen?

Het grote belang van directe veiligheid

Zonder voldoende veiligheid zijn mensen aan het overleven, voelen ze continu stress, angst en onveiligheid. Hierdoor blijft het systeem van de hersenen actief dat gevaren signaleert. Van daaruit reageren mensen emotioneel en impulsief. Ze zien geen ruimte om de waarheid te vertellen, zijn minder in staat om weloverwogen keuzes te maken en op de eigen kracht te vertrouwen. En ze kunnen zich niet richten op vaak langdurige problemen die hieronder liggen, zoals verslaving, eigen trauma's, of gezondheidsproblemen. In de fase van directe veiligheid helpen professionals gezinsleden het onveilige gedrag te stoppen. Pas daarna kan er aan onderliggende problemen worden gewerkt. Terugval is onderdeel van het proces tot verandering. Daarom blijft de aandacht voor directe veiligheid er ook in de volgende fasen van stabiele veiligheid en persoonlijke groei.

Individuele aandacht nodig, ook voor de pleger

Belangrijk in elke fase is individuele aandacht voor beide partners c.q. alle leden van het gezin, zowel bij de veiligheidsanalyse als de analyse van de onderliggende problemen en de inzet van hulp en bescherming voor iedereen. Er zijn 3 onderwerpen essentieel: (1) normeren, (2) het recht op bescherming, (3) het bieden van de juiste hulp. Deze onderwerpen spelen alledrie in zowel het vrijwillig kader als wanneer er sprake is van overheidsingrijpen.

In de praktijk is de systeemgerichte aanpak niet eenvoudig. Als gezinnen hulp krijgen, gaat de aandacht van professionals nog te vaak vooral naar de moeder, omdat zij zich verantwoordelijk voelt en gemotiveerd is de situatie te veranderen. Als er sprake is van agressief gedrag, ontwijken we de persoon die zich agressief gedraagt nog te vaak, in plaats van dat we het gedrag bespreken, de verbinding aangaan en ook begrenzen. We staan nog maar aan het begin van een systeemgerichte aanpak waar alle gezinsleden de individuele aandacht, hulp en bescherming krijgen die nodig is. Eenieder heeft te groeien in dit vakmanschap.

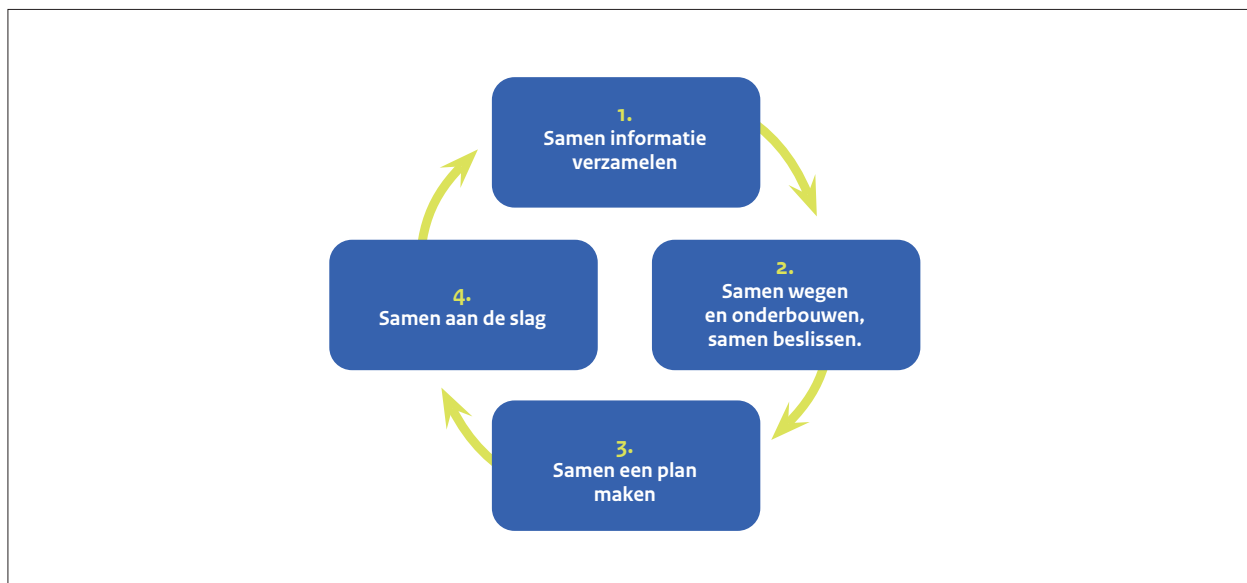
Individuele aandacht nodig, ook voor kinderen

Kinderen hebben een eigen positie en rechten, vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. De stem van het kind wordt nog te weinig gehoord en we hebben nog onvoldoende aandacht voor de eventuele belangentegenstellingen tussen kinderen en een of beide ouders. In gesprek gaan met het kind, oprechte belangstelling hebben en een vertrouwensband

aangaan is nodig. Praat eerst alleen met het kind en bouw een vertrouwensband op, komt uit de beproevende praktijken en uit gesprekken met jongeren die te maken hebben gehad met jeugdbescherming²⁸.

4.2 Werken in vier stappen in iedere fase

Binnen de fasen van GSV worden telkens dezelfde vier stappen doorlopen om de resultaten die per fase worden beoogd te bereiken. Die beoogde resultaten zijn leidend. Daarbinnen kunnen afhankelijk van het geweldspatroon en de onderliggende oorzaken allerlei instrumenten worden gebruikt en hulp en bescherming worden ingezet. Hierbij wordt steeds de afweging gemaakt wat er binnen het vrijwillige kader kan en mag en wanneer de inzet van bevoegdheden en/of maatregelen helpend en nodig is.

1. Samen informatie verzamelen: gezinsleden en hun informele en professionele netwerk starten in iedere fase met het bij elkaar brengen van de relevante informatie. Afhankelijk van het geweldspatroon worden slachtoffer en pleger, ouders en kinderen op een passende c.q. verantwoorde manier betrokken. Afhankelijk van de vermoede ernst van het geweld en de toegang tot informatie wordt in de overwegingen meegenomen of het helpend en nodig is om een verzoek in te dienen om als overheid de bevoegdheid in te zetten om nader onderzoek te doen. Zo krijgen we een zo compleet mogelijk beeld van wat er aan de hand is. We proberen niet om elkaar te overtuigen, maar om de verschillende perspectieven te horen. We maken onderscheid tussen wat we weten en wat interpretaties of meningen zijn. Dit leidt uiteindelijk tot een besluitvorming, die richting geeft aan het verdere handelen.

2. Bij vrijwillige hulp wordt samen met de leden van het gezin bepaald wie er nodig is om deze informatie te wegen, en te prioriteren waaraan het eerste gewerkt moet worden. Het wegen van de veiligheid is terugkerend. Het gebeurt hierna als start bij ieder 'gezinsoverleg', in iedere fase. Zo kunnen we samen de voortgang volgen en ook snel zien hoe gemaakte afspraken werken, of er nieuwe afspraken gemaakt moeten worden en of eventueel andere deskundigheid of bevoegdheden nodig zijn.
3. Gezinsleden, het informele- en professionele netwerk, bedenken samen oplossingen bij iedere prioriteit. Dit start met een brede inventarisatie, waarbij we verschillende oplossingen bespreken. Vervolgens kiezen we voor die oplossingen die zoveel mogelijk recht doen aan de verschillende leden van het gezin en die passend en haalbaar zijn.
4. Samen aan de slag: het plan dat samen is gemaakt wordt uitgevoerd. Alle concrete afspraken worden opgepakt zoals afgesproken, inclusief wat te doen als het niet lukt. Tussentijds kijken we hoe de uitvoering gaat en evalueren we met iedereen die betrokken is. Evaluaties beginnen altijd met het wegen van het niveau van de actuele veiligheid. Als er sprake is van misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag gaan we terug naar de vorige stappen om te kijken welke aanpassingen nodig zijn.

In bijlage 1 is nader uitgewerkt hoe deze stappen er per fase uitzien en welke vragen helpen om samen te onderzoeken en te beantwoorden.

Het inzetten van bevoegdheden

De 0-100 scope van het Toekomstscenario c.q. het bij elkaar brengen van de bescherming bij kindermishandeling en bij geweld in relaties betekent dat, naast het eventuele inzetten van bevoegdheden tot onderzoek, het hele palet aan juridische beschermingsmogelijkheden gebruikt wordt als het gaat om het stoppen van het geweld en het voorkomen dat kinderen en volwassenen in hun ontwikkeling worden bedreigd. Bescherming van kinderen kent een eigen juridische grondslag omdat minderjarigen per definitie afhankelijk zijn van hun ouders (met gezag) en ouders een verplichting hebben hun kinderen leeftijdsadequaat op te voeden tot zelfstandige mensen. Als kinderen in hun ontwikkeling bedreigd worden of in onveiligheid leven is ingrijpen door de overheid, in de zin van hulp en bescherming bieden, verplicht en geeft het jeugd- en familierecht daarvoor een specifieke grondslag. Daarnaast is de overheid verplicht om geweld in relaties en gezinnen te voorkomen en te bestrijden op grond van het Europese en internationale recht, en hiertoe biedt het strafrecht, bestuursrecht of civiele recht een grondslag.

Het inzetten van overheidsbevoegdheden gebeurt na een zorgvuldige inschatting dan wel afweging

van de ernst van het geweld en de mogelijkheden om hulp te bieden, zo nodig na het indienen van een verzoek voor het inzetten van een maatregel bij de rechter of burgemeester. Het gaat in de praktijk om een overwogen evenwicht, waarin beschermingsmogelijkheden onderdeel kunnen zijn van effectieve hulp, maar ook een negatieve impact kunnen hebben op de hulpverlening.²⁹ De mogelijke schadelijke gevolgen van het gebruik van bevoegdheden wegen we altijd mee. Wat zijn de mogelijke gevolgen als we dit niet doen? En wat als we het wel doen? Als we gebruik maken van onze bevoegdheden, dan is dat de uitkomst van een transparant proces. Leden van het gezin worden hierover maximaal geïnformeerd en het proces is navolgbaar.

Voor de verschillende gezinsprofielen hebben we beknopt aangegeven aan welke hulp en beschermingsinterventies waartoe kan worden gedacht. In 2026 zullen we daarop verdiepen in de onderliggende modules ‘kennis van geweldspatronen’ en ‘helpen en beschermen’. Waar mogelijk gebruikmakend van de opbrengst van een andere ontwikkeling binnen het Toekomstscenario: het traject ‘systeemgerichte juridische interventies’.

Pijler 3.

Grondhouding

*Relationeel werken als fundament
van ons handelen*

5.

5. Grondhouding

Relationeel werken: fundament voor ons handelen

We kunnen de grondhouding zien als een operationalisatie van de vier waarden van het Toekomstscenario³⁰: gezinsgericht, rechtsbeschermend & transparant, eenvoudig en lerend. Al deze waarden zijn belangrijk. En zeker 'gezinsgericht' en 'rechtsbeschermend en transparant' vragen veel in het werken met gezinnen die te kampen hebben met huiselijk geweld. Het willen zien van het geweld, het werken met gezinsleden die onderling strijdige informatie geven, die verschillende wensen, belangen en rechten hebben, en waarvoor het inzetten van beschermingsinterventies aan de orde is, zijn belangrijke onderdelen van het werken aan directe en stabiele veiligheid. Dit kan zomaar strijdig lijken met deze waarden.

We zien relationeel werken³¹ als de basis van onze grondhouding en dus de basis van onze werkrelatie met de verschillende leden van het gezin. Relationeel werken betekent dat professionals verbinding aangaan met zowel volwassenen als kinderen, moeder en vaders, slachtoffers en plegers. Ook in de situatie van ernstig geweld en bij de inzet van beschermingsinterventies. Als professionals verbinden we ons langs 2 lijnen met de verschillende individuen in een gezin: we verdiepen ons in de aard en ernst van het geweld, en we verdiepen ons in de individuen en hun leefwereld.

Het belang

Als we de grondhouding onvoldoende in praktijk brengen, halen vakkennis, methodisch werken en het inzetten van hulp en bescherming weinig uit³². In de beroepscode staat al veel omschreven wat betrekking heeft op onze grondhouding. In dit handelingskader voegen we daarop enkel toe c.q. gaan we dieper in op wat van belang is bij huiselijk geweld.

Onderstaande grondhouding is niet vanzelfsprekend. We zijn allemaal het product van onze opvoeding, onze samenleving en het huidige stelsel en we hebben dus allemaal te groeien in ons vakmanschap.

Waaruit bestaat onze grondhouding?

- We zijn bereid tot het onderkennen van het geweld: het in het hier en nu helpen stoppen van het huiselijk geweld is alijd ons eerste doel. Daartoe zijn we bereid en in staat het geweld op een concrete en respectvolle manier uit te vragen en het met de verschillende leden van het gezin onder ogen te zien. We sturen in de verschillende fasen van GSV mee op de prioriteiten van de verschillende volwassenen en kinderen en houden deze vast. We zijn vasthoudend en activistisch in het helpen realiseren van de eerste oplossingen, het betrekken van hulp en het inzetten van beschermingsinterventies. Vasthoudend om bij leden van een gezin te blijven, huiselijk geweld is

verdrietig en beangstigend en niet alles is maakbaar. Activisme en professionele moed zijn nodig om eerste oplossingen, hulp en bescherming te realiseren op maat van de altijd unieke vraag van gezinsleden en niet primair te denken vanuit bestaand hulpaanbod of daarin mee te gaan.

- We werken relationeel: we staan naast de verschillende volwassenen en kinderen. Wie het ook is en wat er ook gebeurt. We luisteren en we hebben een actieve inbreng. We ondersteunen bij de individuele doelen en we normeren ten aanzien van het geweld. Als professionals kennen we de verschillende geweldspatronen en de veranderlijkheid ervan. We verkennen en onderkennen de machtsverschillen en bepalen mede op basis daarvan onze positie ten opzichte van de verschillende leden van het gezin. We weten dat individuen meer zijn dan slachtoffers of plegers. We ondersteunen bij het verhelderen en realiseren van datgene wat gezinsleden uiteindelijk belangrijk vinden en wensen.
- We zijn afgestemd en zorgvuldig: we sluiten aan op de bewegings- en beslissingsruimte die de verschillende gezinsleden hebben ten opzichte van elkaar. We zijn open over ons handelen, passend bij de verschillende posities van partners en kinderen: waarom we bepaalde vragen stellen en acties inzetten, hoe we omgaan met het delen van informatie, welke bevoegdheden we wel en niet hebben en hoe we die inzetten. We zijn zorgvuldig in de omgang met informatie, het horen van alle perspectieven, hoor en wederhoor toepassen. We maken in het werk en de verslaglegging onderscheid tussen feiten en meningen. Het eventuele daadwerkelijk inzetten van bevoegdheden doen we enkel c.q. altijd op basis van zorgvuldige professionele oordeelsvorming, vanuit een wettelijke grondslag c.q. na tussenkomst van een rechter of burgemeester en bespreken en markeren we altijd met gezinsleden. Altijd wordt de vraag gesteld of de hulp, waaronder ook een eventuele beschermingsinterventie schade toebrengt. Denk aan hulp die te lang op zich laat wachten, of de verwachting dat ingrijpen door de overheid schadelijker is dan niet ingrijpen.
- We handelen op basis van praktische wijsheid: we hebben kennis van zaken, werken in beginsel methodetrouw en volgen professionele richtlijnen. Tegelijkertijd kijken we telkens opnieuw naar een uniek gezin met hun unieke context en doen we wat in die situatie nodig is c.q. helpend lijkt. We beschouwen het als een vorm van vakmanschap om te reflecteren op ons eigen handelen. Als blijkt dat een actie anders uitpakt dan verwacht of gehoopt erkennen we dat en zoeken we samen verder. Als professionals onderkennen we daarbij de waarde van meerdere ogen en de grenzen van onze eigen deskundigheid. Waar en wanneer nodig betrekken we aanvullende expertise of hulp. We initiëren onderlinge samenwerking en vormen een team met en rond leden van een gezin. We waarderen elkaars rol en vakkennis en voegen afgestemd op elkaars werk toe.

Pijler 4.

Balans in rechten

*Keuzes maken binnen een complex
spanningsveld*

6.

6. Balans in rechten

Als professionals die werken met gezinnen waar sprake is van onveilig gedrag, maken we altijd keuzes binnen een complex spanningsveld. Ten eerste hebben we de wens maar ook verplichting van de overheid om leden van een gezin te beschermen tegen huiselijk geweld. Komend vanuit primair het belang van slachtoffers. Daarnaast staat het recht van gezinsleden op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en het gezinsleven. Wat in het belang kan zijn van ook plegers. De beschermingsverplichting kan heel goed vragen om actieve inmenging in de persoonlijke levenssfeer en dat gezinsleven. Door dit spanningsveld worden professionals in het met gezinnen werken aan veiligheid geregeld geconfronteerd met complexe en ingrijpende afwegingen.

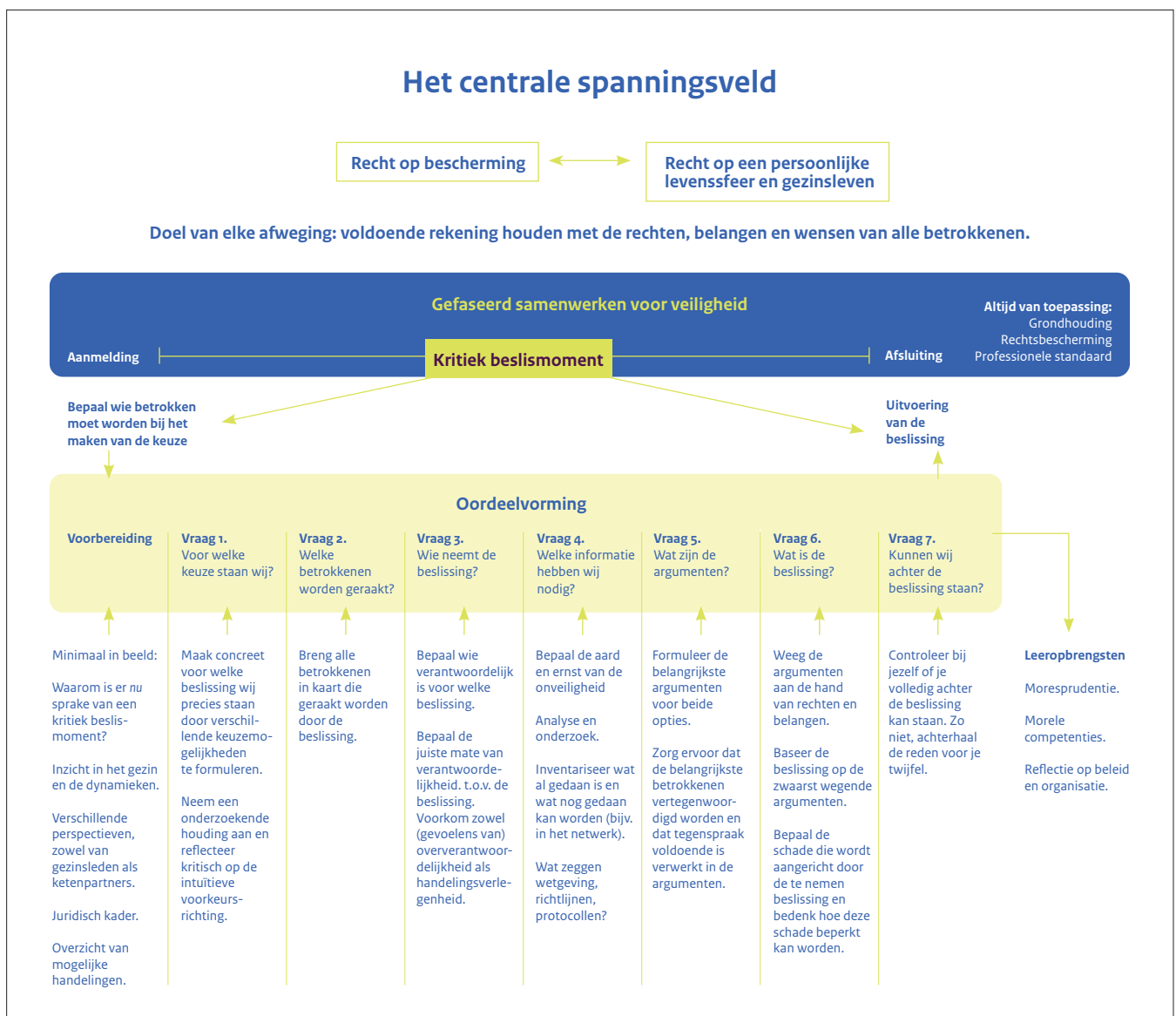
6.1 Kritieke beslismomenten

Binnen dit spanningsveld bestaat altijd het risico dat er op één verplichting te veel nadruk komt te liggen. Allereerst kun je als professional doorslaan naar een te sterke focus op beschermen, waardoor de persoonlijke levenssfeer en het gezinsleven onnodig of onevenredig worden geschonden, bijvoorbeeld als er te snel tot ingrijpende maatregelen overgegaan wordt. Aan de andere kant kunnen we te sterk de nadruk leggen op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het gezinsleven, waardoor de veiligheid van gezinsleden onvoldoende gerealiseerd en gewaarborgd wordt.

Telkens wanneer professionals voor een keuze staan waarbij de rechten, belangen of wensen van gezinsleden tegenover elkaar staan en/of geschaad dreigen te worden, is er sprake van een kritiek beslismoment. Dergelijke situaties vragen altijd om een zorgvuldige en navolgbare oordeelsvorming, waarin de rechten, belangen en wensen van alle betrokkenen goed worden afgewogen. In dit handelingskader beschrijven we beknopt de methode³³ die ondersteunt bij het maken van een zorgvuldige afweging wanneer je als professional voor een kritiek beslismoment staat. Deze methode is nader uitgewerkt in de onderliggende module ‘professionele oordeelsvorming’ en vormt een aanvulling op GSV. Waar GSV het hele proces van werken aan het stoppen van geweld beschrijft - van directe veiligheid tot persoonlijke groei - richt deze methode zich specifiek op de kritieke beslismomenten binnen dat proces. Door te handelen volgens GSV en met de juiste professionele grondhouding, kan soms worden voorkomen dat we voor kritieke beslismomenten komen te staan. Toch blijven ingrijpende en complexe beslissingen onvermijdelijk in het met gezinnen werken aan veiligheid. In deze oordeelsvorming wordt altijd meegewogen wat de mogelijkheden zijn in het vrijwillig kader of dat het inzetten van overheidsbevoegdheden nodig en helpend is. Uiteraard is de beslissing tot het inzetten van overheidsbevoegdheden ingekaderd in wetgeving en ligt het besluit tot het inzetten van beschermingsmaatregelen bij de rechter dan wel de burgemeester.

6.2 Professionele oordeelsvorming

Professionele oordeelsvorming helpt om tot een weloverwogen keuze te komen bij een kritiek beslismoment. De methode ondersteunt het individuele denk- en beslisproces door structuur te bieden bij het afwegen. Daarnaast biedt het een overlegvorm voor gezinsleden en professionals. Door samen onderstaande 7 vragen te doorlopen, werken gezinsleden, professionals – van lokaal team tot regionaal veiligheidsteam – en andere betrokkenen gezamenlijk naar een weloverwogen oordeel. Want alleen wanneer het oordelen over lastige vraagstukken gezamenlijk, herhaaldelijk en zorgvuldig plaatsvindt wordt er recht gedaan aan alle mensen waarmee en waarvoor we werken. Professionele oordeelsvorming begint met de voorbereidende vraag wie betrokken dienen te worden. Ook hier geldt dat het bij een gezin overheersende geweldspatroon daarbij een belangrijk gegeven is. Het hele gezin is in het geval van signalen van een patroon van controle en dwang niet aan de orde.

Bijlagen

Bijlage 1. De 4 stappen in iedere fase van Gefaseerd Samenwerken voor Veiligheid

Bij alle stappen is het van belang zorgvuldig te starten met de vraag of we handelen in het vrijwillig kader of dat er overheidsbevoegdheden of beschermingsmaatregelen van toepassing zijn of er een verzoek tot inzet hiervan moet worden ingediend. Ook is het van belang om helder te krijgen welke geweldsdynamiek er speelt: wie doet wat ten opzichte van wie en met welk effect.

Dat is medebepalend voor wie bedoeld wordt met ‘samen’ en welke mogelijkheden er zijn. In een volgende versie zullen hiervoor concrete voorbeelden worden uitgewerkt.

Fase directe veiligheid: met als gewenst resultaat het stoppen van het misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig gedrag in het hier nu.	
Samen informatie verzamelen Kennis maken Verzamelen van ‘feitelijke’ informatie	Hoe is dit gezin samengesteld? - Wie zijn belangrijke anderen? Zowel informele als professionele netwerk. - Welke professionele hulp is (al) betrokken en bij welk gezinslid? - Is er sprake van acuut gevaar? Dan eerst mensen in veiligheid brengen. - Hoe ziet dit gedrag eruit? Doorvragen naar voorbeelden, hoe deze er precies uitzagen, wie erbij waren, zodat we deze als een foto of film voor ons kunnen zien. - Is dit misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag vaker gebeurd? Stel terugkerend patroon vast. - Wat en wanneer was de eerste keer? Hoe lang bestaat dit patroon? - Wat was de ergste keer? Inschatting hoe hoog het kan oplopen. De beste voorspeller voor toekomstig gedrag is gedrag uit het verleden. - Wat zijn de laatste keren? In kaart brengen van het huidige misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag en de frequentie daarvan. - Hebben we het gedrag waarneembaar kunnen observeren of alleen via andere bronnen gehoord? - Is observatie alsnog mogelijk? - Is er sprake van mogelijke strafbare feiten?

Samen onderbouwen en wegen, samen beslissen De aard onderbouwen en beoordelen De ernst onderbouwen en wegen Samen beslissen	- Is er sprake van misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag? Zo ja, van welke aard? - Is er sprake van eenzijdig geweld en wat betekent dat voor de vervolgstappen? - Hebben we voldoende en juiste informatie om de aard te kunnen beoordelen? - Zo niet, hoe gaan we deze informatie verzamelen? Kan anoniem advies/consult bij het regionale veiligheidsteam helpen om te bedenken hoe we deze informatie kunnen verzamelen? - Is er sprake van acuut gevaar voor een of meerdere betrokkenen? - Als observatie (nog) niet mogelijk is, hebben we dan voldoende informatie om de ernst onderbouwd te kunnen wegen? - Zo niet, hoe gaan we deze informatie verzamelen? - Kan dat zonder gebruik te maken van weoelijke bevoegdheden? - Welke kwetsbaarheid en afhankelijkheid van de betrokkenen moeten we meewegen? Denk aan leeftijd, eventuele beperkingen, steunstructuur. - Welk cijfer geef je, op basis van deze afwegingen, voor het misbruikend, verwaarlozend en gewelddadig gedrag dat nu in de relaties speelt? Waarom dat cijfer? Onderbouwing: Het kan helpend zijn om te vragen waarom geen cijfer hoger of waarom geen cijfer lager. - Wat zie je als het schadelijke effect in het hier en nu? (onderbouwing) - Hoelang duurt dit al en hoe vaak komt het voor? - In welke situaties doet het zich voor? - Hoe lang kan/mag dit nog voortbestaan? - Wat vinden we het belangrijkste van dit steeds terugkerend misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag? Wat moeten we als eerste oppakken? Beperk de keuze tot 3 tot 5. - Waar moet snel bescherming voor georganiseerd worden? - Welk misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag moet concreet gestopt zijn? - Doen we met onze keuze recht aan de rechten, belangen en wensen van alle leden van het gezin? In die volgorde. - Is het helpend om een moreel beraad te organiseren? - Welke kaders zijn behulpzaam bij de keuzes? Denk aan wettelijke kaders, richtlijnen, beroepscode. - Wat en wie hebben we nodig om afspraken te maken die gaan helpen om het misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig
--	--

Samen een plan maken	relationeel gedrag te stoppen? Dat kunnen (deels) andere mensen zijn dan de mensen waar de weging mee gedaan is. Zo kunnen er mensen uit het netwerk van het gezin een rol spelen of kan de aard van het te stoppen gedrag vragen om aanvullende deskundigheid en de afweging van de ernst kan bijvoorbeeld leiden tot toevoegen van expertise uit het regionale veiligheidsteam of het verzoek om bevoegdheden of beschermingsmaatregelen in te zetten of gebruik te maken van het strafrecht. - Welke kwetsbaarheid en afhankelijkheid van de betrokkenen moeten we meewegen? Denk aan leeftijd, eventuele beperkingen, steunstructuur. - Welke oplossingen kunnen we bedenken voor ieder van de hierboven gekozen situaties apart? - Welke hiervan kunnen we vertalen in praktische, haalbare afspraken? - Welke krachtbronnen kunnen we gebruiken? Wat heeft eerder ook geholpen? - Als we deze afspraken uit kunnen voeren, stopt dan per gekozen situatie het misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag? - Wie en wat hebben we nodig voor het uitvoeren van deze afspraken? - Is er aanvullende expertise nodig, eventueel met wettelijke bevoegdheden om de afspraken te kunnen uitvoeren? Met welke onderbouwing? - Wat kunnen deze afspraken voor ongewenste of schadelijke effecten hebben en kunnen we dat voorkomen of is dit toch geen goede afspraak? - Doen we met deze afspraken recht aan de rechten, belangen en wensen van alle leden van het gezin? Is het helpend om een moreel beraad te organiseren? - Zijn er kaders die behulpzaam zijn bij de afspraken? Denk aan wettelijke kaders, richtlijnen, beroepscode en organisatiebeleid. - Welke mogelijke schadelijke effecten kunnen onze gemaakte afspraken hebben en hoe kunnen we die verminderen? Wegen ze op tegen de schadelijke effecten van niets doen? - Met wie kan contact worden opgenomen als een afspraak niet werkt? En hoe gaan we dan bijstellen?
------------------------------------	---

	- Op welke termijn evalueren we deze afspraken en vinden we dat er voortuitgang te zien moet zijn? - Gaat iedereen de gemaakte afspraken ook daadwerkelijk uitvoeren? Zo niet, onderzoek de redenen waarom het niet goed voelt en heroverweeg aan de hand daarvan de afspraak.
Samen aan de slag: Tussentijdse evaluatie en monitoring	- Gaan we zo door (we gaan de goede kant op, het heeft meer tijd nodig) of gaan we het plan aanpassen? - Wie en wat hebben we dan nodig? - Zijn er andere mensen nodig om deze afspraken te kunnen maken? Dit kan iemand uit het netwerk zijn, specifieke expertise of iemand met een wettelijke bevoegdheid.

Fase stabiele veiligheid: met als gewenst resultaat dat de belangrijkste problemen niet steeds opnieuw zorgen voor misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag.

Samen informatie verzamelen	- Welke problemen maken het steeds weer onveilig? - Hebben we een gezamenlijke analyse van deze problemen en hun onderlinge samenhang? - Wat is het effect dat we zien op de veiligheid in de relaties? - Helpt een risicotaxatie-instrument (bijvoorbeeld de ARIJ) om niets over het hoofd te zien? - Wie kan helpen en welke deskundigheid hebben we nodig om samen te wegen en te onderbouwen en keuzes te maken?
Samen onderbouwen en wegen, samen beslissen Samen wegen en onderbouwen	- Hebben we de juiste informatie verzameld om de aard en ernst te kunnen wegen? - Zo niet, hoe gaan we deze informatie verzamelen? - Geeft de ernst aanleiding om het regionale veiligheidsteam te betrekken? - Gebeurt dat in de vorm van anonieme consultatie? - Schatten we in dat mogelijk het gebruik van wettelijke bevoegdheden helpen is en waarom dan?

Samen kiezen	- Welke kwetsbaarheid en afhankelijkheid van de betrokkenen moeten we meewegen? Denk aan leeftijd, eventuele beperkingen, steunstructuur. - Welke schade zien we van het gewelddadig, misbruikend en verwaarlozend relationeel gedrag voor betrokkenen en waar baseren we dat op: lichamelijk, emotioneel, seksueel? - Welke problemen (3-5) vormen het grootste risico voor toekomstig misbruikend, verwaarlozend en gewelddadig relationeel gedrag? - Hoe hoog schatten we het risico in voor toekomstig misbruikend, verwaarlozend en gewelddadig relationeel gedrag? - Hoe lang kan/mag dit nog voortbestaan? - Hoe urgent is dit plan? - Wat willen we bereiken om dit negatieve effect van ieder van de geprioriteerde problemen op de veiligheid te verminderen of te compenseren? - Kunnen we dit formuleren in positief geformuleerde, haalbare doelen? - Binnen welke termijn willen we hiervan effect zien? - Geeft de ernst aanleiding om het regionale veiligheidsteam te betrekken? - Gebeurt dat in de vorm van anonieme consultatie? - Hebben we om deze doelen te bereiken wettelijke bevoegdheden nodig en waar baseren we dat op? - Welke mogelijke schadelijke effecten kunnen onze keuzes hebben en hoe kunnen we die verminderen? Wegen ze op tegen de schadelijke effecten van niets doen? - Doen we met deze afspraken recht aan de rechten, belangen en wensen van alle leden van het gezin? - Is het helpend om een moreel beraad te organiseren? - Wie hebben we hiervoor nodig en met welke deskundigheid? - Wie heeft geen rol meer en hoeft niet meer deel te nemen?
Samen een plan maken	- Welke haalbare oplossingen van iedereen kunnen per doel bijdragen om dit doelen te bereiken? - Zijn er kaders die behulpzaam kunnen zijn bij het realiseren van de oplossingen? Denk aan wettelijke kaders, richtlijnen, beroepscode en organisatiebeleid.

	- Wie zorgt dat deze afspraken worden nageleefd? - Wanneer en hoe gaan we deze afspraken evalueren? - Gaat iedereen de gemaakte afspraken ook daadwerkelijk uitvoeren? Zo niet, waarom niet en wat moeten we heroverwegen?
Samen aan de slag Tussentijdse evaluatie en monitoring	- Beoordeelt iedereen bij de evaluatie de stabiele veiligheid als voldoende? - In welke mate zijn de gestelde doelen behaald? - Moeten we het plan bijstellen met extra of andere afspraken of andere mensen betrekken met andere expertise? - Hoe kunnen we met elkaar alert blijven dat het goed blijft gaan? - Wat zijn de signalen die erop duiden dat het toch mis aan het gaan is? - Welke afspraken maken we hierover? - Welk deel van het veiligheidsplan blijft nog nodig en voor hoelang? - Is hier langdurige ondersteuning bij nodig?

Fase duurzame veiligheid: met als gewenst resultaat alle leden van het gezin veilig zijn en voor iedereen een eigen plan is gemaakt en wordt uitgevoerd.	
Samen informatie verzamelen	- Wat zijn volgens ieder lid van het gezin de belangrijkste thema's om aan te werken om te herstellen van wat er gebeurd is en verder te kunnen gaan met het gewone leven? - Met welke zelfgekozen ondersteuners (informeel en professioneel) wil het gezin hiermee aan de slag gaan?
Samen onderbouwen en wegen, samen beslissen	- Wat zijn de belangrijkste doelen om aan te werken om te herstellen van wat er gebeurd is en verder te kunnen?
Samen een plan maken	- Welke concrete afspraken per geprioriteerd doel kunnen gemaakt worden? - Wie kan helpen om deze te laten slagen? - Wanneer en hoe evalueren we en stellen we eventueel bij?

	- Gaat iedereen de gemaakte afspraken ook daadwerkelijk uitvoeren? Zo niet, onderzoek de redenen waarom het niet goed voelt en heroverweeg aan de hand daarvan de afspraak
Samen aan de slag	- Uitvoeren van het plan, door de afspraken op te volgen zoals vastgelegd. - Monitoren en evalueren en daarbij steeds aandacht blijven houden voor de veiligheid en monitoren dat er niet opnieuw sprake is van misbruikend, verwaarlozend en/of gewelddadig gedrag. - Vaststellen of het veiligheidsplan volledig opgeheven kan worden of dat er iets voor langere termijn nodig is, om af te spreken of te organiseren om te voorkomen dat er opnieuw sprake gaat zijn van misbruikend, verwaarlozend en/of gewelddadig gedrag.

Bijlage 2. Totstandkoming handelingskader

Het handelingskader is vanaf de start ontwikkeld vanuit de praktijk van de aan het programma verbonden proeftuinen. Met hulp van ervaringsdeskundigen en wetenschappers. En in samenwerking met beleid c.q. de opdrachtgevers: de departementen van J&V en VWS en de VNG.

Ontwikkelen vanuit de praktijk met hulp van wetenschap

Dat gebeurt in verschillende ontwikkelgroepen. De ‘overkoepelende ontwikkelgroep’ plus een groep voor iedere pijler: kennis van geweldspatronen, focus op veiligheid, grondhouding en balans in rechten. De groepen bestaan uit professionals, managers, gedragswetenschappers, proeftuinleiders en ervaringsdeskundigen werkzaam in proeftuinen. Versterkt door een aantal wetenschappers die integraal dan wel op specifieke onderdelen een bijdrage hebben geleverd. Denk bij het eerste aan Katinka Lünemann en daarnaast aan onder meer Janine Janssen en Andries Baart. De groepen zijn allemaal een flink aantal keren bij elkaar geweest.

Aanscherping proces totstandkoming

In 2024 en 2025 stagneerde het proces. Doordat proeftuinen toenemend tegen de robuustheid van de status quo aanliepen. En ook doordat twee belangrijke praktijkpartners besloten niet meer deel te nemen aan de ‘landelijke tafels’. Groepen raakten onvoldoende bemenst en de motivatie van een aantal deelnemers nam af.

We hadden ons dus te beraden op het ontwikkelen van deze tweede werkversie van het handelingskader en het proces van totstandkoming aan te scherpen. In 2025 hebben we ervoor gekozen om met de diverse werkgroepen meer ‘naar de proeftuinen toe te gaan’ en hun praktijkkennis actief op te halen. Denk onder meer aan de proeftuinen van Utrecht respectievelijk Utrecht West op ‘onderzoek en analyse’ en ‘complexe scheiding’. Naast de proeftuinen hebben we andere nieuwe praktijken gezocht en bereid gevonden hun praktijk- en wetenschappelijke kennis te delen, denk aan beproevende regio’s en aan voorlopers op het gebied van ‘controle & dwang’ als Filomena, Sterk Huis en Fier. Ook hebben vele aanpalende projecten hun opbrengsten met ons gedeeld, waaronder IPW op ‘volwassenproblematiek’ en ook de projecten ‘verbetering feitenonderzoek’ en ‘gegevensdeling’ zijn daar voorbeelden van. Als laatste hebben we een aantal perspectieven extra uitgelicht, het benutten van de ‘meedenkgroep professionals’ en het ‘leernetwerk veiligheid’ van de Associatie Wijkteams zijn daar voorbeelden van.

Afronding van de 2e werkversie

We hebben de tweede werkversie van het handelingskader besproken met de ontwikkelgroepen, en in de landelijke meet-ups met projectleiders, teammanagers en contactambtenaren. Ook heeft een

aantal juristen van J&V en VWS getoetst op eventuele schuring met bestaande wetgeving dan wel noodzaak voor nieuwe wetgeving. Het kader werd met enthousiasme en ook met een aantal wensen en kanttekeningen ontvangen. De feedback die is opgehaald in deze bijeenkomsten is in beginsel verwerkt. Waar dat niet of minder is gebeurd heeft dat vooral te maken met het gegeven dat dit kerndocument overkoepelend is en zich dus moet beperken tot de hoofdlijn en een voor professionals goed leesbaar c.q. compact document dient te blijven. Soms was feedback nog wat te zeer gebaseerd op de bestaande praktijk c.q. niet helemaal in lijn met de 0-100 scope van het Toekomstscenario. Na afronding met de 3 opdrachtgevers wordt deze tweede werkversie nu breed gedeeld. Als een integraal document wat in diverse bijeenkomsten wordt toegelicht. Het document en de bijbehorende modules komen ook als webpagina's beschikbaar, om te kunnen toetsen of dit een toegankelijke vorm is voor de oplevering eind 2026.

En daarna

Ook na deze 2e werkversie wordt het handelingskader doorontwikkeld. Hoe we dit precies gaan doen, spreken we nog nader af. Daarnaast werken we in 2025 en 2026 aan een aantal 'onderliggende modules' waar een deel van de nu gegeven feedback dus opnieuw waardevol voor is.

Naar verwachting wordt er in 2026 een stuurgroep ingesteld die zich buigt over:

- Borging in de (beroeps)praktijk en het onderwijs
- De status van het handelingskader
- Doorontwikkeling en actualisering

Hartelijk dank!

We benutten dit moment graag om alle vaste deelnemers en gasten van de ontwikkelgroepen heel hartelijk te danken voor de gezamenlijke denkkraft, genuanceerde discussie, praktijk- ervarings- en wetenschappelijke kennis en inspiratie die zij brachten. We kijken er naar uit in 2026 opnieuw met jullie samen te werken.

Bijlage 3. Samenstelling groepen Handelingskader

1. Ontwikkelgroep (verantwoordelijk voor de inhoud) versie 2024

- Proeftuinen: De proeftuinen van Foodvalley, Hart van Brabant, Amsterdam-Amstelland en Utrecht. Uit iedere proeftuin nemen mensen uit het regionaal veiligheidsteam en het lokale team deel. Dit zijn ervaringsdeskundigen, professionals (uitvoerend professionals en gedragswetenschappers), projectleiders en leidinggevenden: Mirte Forrer, Janneke Heessels, Daniëlle van Schaik, Robijn Pouwels, Renee Vogels, Jolanda Gerritsen, Eva Wissink, Marenne van Kempen, Renske Emmelkamp, Rhianne Noorlander, Nina Boersma, Ingrid van Gool, Anne-Riet van Haaren, Jan Pieter Meijer, Sjoek de Vries, Mariëlle van der Ploeg.
- Programmteam Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming: Mariska van de Steege, Quirien Diephuis
- Ethicus van Governance & Integrity Nederland: Teun Willemse
- Projectleider Ondersteuningsteam Uithuisplaatsingen Toeslagenaffaire: José Vianen

2. Meedenkgroep professionals, gekoppeld aan het programmteam Toekomstscenario

Evelien Zonnevrijle, Andréa van Nimwegen, Julia Douglas, Paula Veldman, Sabine van Iersel en Marlies Crince.

3. Reviewgroep gedragswetenschappers (op persoonlijke titel)

Anouk Martijn, Janneke Heessels, Mirella Stouten, Rieneke de Groot, Marin Schievels, Janneke Brouwer, Janet Verburg.

4. Partnerwerkgroep versie 2024

- Raad voor de Kinderbescherming: Miloe Stegenga en Ellis Knecht
- Gecertificeerde Instellingen: Anouk Martijn, Janet Verburg, Marlous Kion
- Landelijk Netwerk Veilig Thuis: Nina Hille Ris Lambers, Adje Dam
- Ervaringsdeskundigen: Marina Bais
- Phrenos: Christine Kuiper
- Proeftuin Haaglanden: Bahar Yavuz
- Vertegenwoordiging Ontwikkelgroep: Anne-Riet van Haren, Nina Boersma
- Associatie Wijkteams: Anne-Marie Broeders
- Gemeente Rotterdam: Jeany Dirkzwager
- Valente: Anne Verstappen, Leonie Hutten
- Ministerie van JenV: Marjolein Kroon
- Ministerie van VWS: Sascha van den Dries

In 2025 zijn de ontwikkelgroepen omgevormd tot modulegerichte werkgroepen, waarbij ook nieuwe praktijkpartners zijn betrokken:

5. Module Analyse & Onderzoek versie 2025

- Rieneke de Groot: Veilig Thuis
- Lisette van der Kuil: Proeftuin Rotterdam Rijnmond
- Froukje van der Wulp: Raad voor de Kinderbescherming
- Pierre van Herk en Frans Vogels: Zebra Netwerk/ervaringsdeskundigen
- Hanneke Cromheecke: Buurtteams
- Eefke Custers, Richard Brunenberg: Civil Care

6. Module Vakkennis versie 2025

- Katinka Lünemann: Wetenschapper
- Anne Verstappen: Sterk Huis
- Audrey Torn: Moviera
- Eva Wissink: Proeftuin Utrecht
- Rieneke de Groot: Gedragswetenschapper
- Marlies Crince: Proeftuin Haaglanden
- Gabriël Gomes Barros: Ervaringsdeskundige
- Anne van der Maas, Robijn Pouwels: Lokalis
- Anita van den Broek: Civil Care
- Essa Reijmers: Valente
- Leonie Hutten: Blijf Groep

7. Module Grondhouding versie 2025

- Maik Witter: Proeftuin Foodvalley
- Anne-Riet van Haaren: Proeftuin Hart van Brabant
- Jan Pieter Meijer: Ondersteuningsteam
- Monique Soyemi: Toegang Tilburg
- Femke Postma, Eva Wissink, Moraad Tanyau: OKT Amsterdam
- Ellis Knegt: Raad voor de Kinderbescherming
- Andréa van Nimwegen: Proeftuin Rotterdam-Rijnmond
- Ans van der Velden, Sander van Arum: Civil Care
- Mariëlle van der Ploeg: Blijvend Veilig
- Marina Bais: Ervaringsdeskundige
- Mariska van der Steege: Programmteam Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming

8. Module Professionele oordeelsvorming versie 2025

- Teun Willemse, Ruud Meij: Governance & Integrity
- Mirte Forrer: Jeugdbescherming regio Amsterdam
- Katinka Lünemann: Verwey-Jonker Instituut
- Ilse de Bruijn: Jeugdbescherming West
- Anita van den Broek en Linda Vogtländer: Civil Care

De overkoepelende ontwikkelgroep is ook ontstaan in 2025 om de samenhang te toetsen.

9. Overkoepelende projectgroep versie 2025

- Raad voor de Kinderbescherming: Janniek van de Looij
- Proeftuin Amsterdam Amstelland: Marenne van Kempen
- Proeftuin Utrecht: Renske Emmelkamp
- Proeftuin FoodValley: Michael van der Meulen
- Proeftuin Hart van Brabant: Ingrid van Gool, Anne-Riet van Haaren
- Ethicus van Governance & Integrity Nederland: Teun Willemse
- Ministerie van JenV: Elske van Dalen
- Ministerie van VWS: Sascha van den Dries, Suzanne Bierkens
- VNG: Lotte Lammers
- WIJ Groningen, lid Associatie Wijkteams: Mirjam Kuin, Geth Kuin
- Ervaringsdeskundige: Marina Bais
- Programmteam Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming: Aart-Jan Wijnbergen
- BPSW, in overleg met NIP en NVO: Jurja Steenmeijer

10. Bijzondere dank

Naast de vaste deelnemers van de ontwikkelgroepen willen we ook graag de volgende partijen en personen bedanken voor hun waardevolle bijdragen aan de tweede werkversie:

- Proeftuinen: De proeftuinen van Utrecht, Utrecht West, Rotterdam, FoodValley, Hart van Brabant, Amsterdam-Amstelland en Haaglanden, met in het bijzonder de professionals, ervaringsdeskundigen, gedragswetenschappers, projectleiders en leidinggevendenden die hun praktijkkennis hebben gedeeld.
- Voorlopers op het gebied van controle & dwang: Filomena, Sterk Huis en Fier
- Beproevende regio's: Die hun ervaringen en lessen met ons hebben gedeeld
- Aanpalende projecten: IPW, Phrenos, Verwey Jonker, Movisie, Taskforce gegevensdeling, project verbetering feitenonderzoek en overige trajecten programma Toekomstscenario
- Leernetwerk veiligheid: Associatie Wijkteams
- Wetenschappelijke versterking: Katinka Lünemann, Janine Janssen, René Cardynaals en Andries Baart

- Juridisch advies: Juristen van de ministeries van Justitie & Veiligheid en Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Alle deelnemers aan: De landelijke meet-ups met projectleiders, teammanagers en gedragswetenschappers, contactambtenaren en professionals

Ondersteuning diverse groepen: Karlijn Sturm, programmteam Toekomstscenario en Ans van der Velden, Civil Care.

Regie- en penvoering: Jeanny van den Berg, trekker Handelingskader programmteam Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming en Marenne van Kempen, ontwikkelaar Handelingskader Civil Care.

We kijken er naar uit in 2026 opnieuw met jullie samen te werken!

Eindnoten

Eindnoten

¹ Van den Elzen, & Buchel. (2025). Voorbij de verlenging.

² Zie <https://www.voordejeugdenhetgezin.nl/toekomstscenario-kind-engezinsbescherming/documenten/publicaties/2023/07/17/programmaplan-toekomstscenario-kind-engezinsbescherming-2023-2026>

³ Werkbezoek Proeftuin Amsterdam Amstelland. (2025).

⁴ Lünemann, K. D. (2023, mei). Verschillend perspectief, samen kijken (Hogeschool Utrecht). Utrecht: Hogeschool Utrecht.

⁵ Lünemann, K. D. (2023).

⁶ Baart, A. (2025). Iemand voor iemand – Handboek presentie.

⁷ Steketee, M., et al. (2025). Huiselijk geweld: een complex en hardnekkig probleem.

⁸ Vereniging van Nederlandse Gemeenten; GGD GHOR Nederland. (2016). Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg: Een duurzame visie op ketenzorg bij huiselijk geweld, kindermishandeling en seksueel misbruik. Den Haag: VNG/GGD GHOR.

⁹ Lünemann, K. D., et al. (2023). Op zoek naar beschermingsarrangementen bij huiselijk geweld.

¹⁰ Werkbezoek Filomena Rotterdam, 2025; Lünemann, K. D., et al. (2023).

¹¹ Factsheet Intieme Terreur. (2022)

¹² Campbell, J. C., et al. (2009) The Danger Assessment; Monckton Smith, J. (2021).

¹³ Cafferky, B., et al. (2018). Substance use and intimate partner violence: a meta analytic review.

¹⁴ Lünemann, K. D., et al. (2023).

¹⁵ Steketee, M., Tierolf, B., Lünemann, K., & Lünemann, M. (2020). Kwestie van lange adem: Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen? Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

¹⁶ Dekker, J., et al. (2014). Impact van psychische en verslavingsproblemen van ouders op de veiligheid van kinderen.

¹⁷ Euser, S., et al. (2010), Vol. 15, nr. 1.

¹⁸ Steketee, M., et al. (2023). Huiselijk geweld: een complex en hardnekkig probleem. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

¹⁹ Steketee et al., (2020)

²⁰ Van Lawick, M. (2014).; Lünemann, K. D., et al. (2023).

²¹ Avontuur. (2022). Het negeren van huiselijk geweld is een systeemfout bij de aanpak van ‘complexe’ scheidingen; Steketee et al., (2020)

²² Schoemaker, F., et al. (2017) Vechtscheidingen: Beleving en ervaring van ouders en kinderen en verandering na Kinderen uit de knel.

²³ Hardesty, J. L., et al. (2017).; Hardesty, J. L., et al. (2016).

²⁴ Groen, D. (2020).; Hester, M. (2011).

²⁵ Lünemann K.D. & M.K.M Lünemann (2024). Als contact niet vanzelfsprekend is na scheiding. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

²⁶ Associatie Wijkteams. (2023, september). De brede opdracht van een lokaal team (versie 3.0). n.p.

²⁷ Hervormingsagenda Jeugd

²⁸ Raad voor de Strafrechtstoepassing & Jeugdbescherming (RSJ). (2021). Jeugdbescherming in de toekomst: Vier aanbevelingen voor het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming. Den Haag: RSJ.

²⁹ Lünemann, K. D. (2023).

³⁰ Visiedocument Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming. (2023).

³¹ Baart, A. (2025).

³² Baart, A., & den Bakker, J. (2018). De ontdekking van kwaliteit. Theorie en praktijk van relationeel zorggeven. B.V. Uitgeverij SWP.

³³ Willemse, T. (2025). Professionele oordeelsvorming (conceptmodule).